

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

 Тетяна ІВАНЕЦЬ

«14» травня 2024 р.

**«ЧАЙЛДФРІ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН СУЧАСНОСТІ:
УКРАЇНСЬКИЙ КЕЙС»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Соціологія»
Улановської Анни Віталіївни

Науковий керівник:
Іванець Т. М., к. пол. н., доцент, завідувачка
кафедри філософії та соціології
Маріупольського державного університету

Рецензент:
Кузьмін В. В., к. соц. н., доцент, доцент
кафедри психології, Національний
університет «Запорізька політехніка».

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою «відмінно» 95 А

Секретар ЕК

«_14_» червня 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ЧАЙЛДФРІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИЧИНИ	7
1.1. Зародження феномену чайлдфрі	7
1.2 Особливості та причини свідомої бездітності	14
1.3 Положення феномену чайлдфрі в Україні	20
Висновки до розділу 1	25
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ ДОБРОВІЛЬНО БЕЗДІТНОЇ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ	27
2.1 Методологічна основа емпіричного дослідження	27
2.2 Результати соціологічного опитування	30
2.3 Соціальний портрет добровільно бездітної людини	36
Висновки до Розділу 2	42
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ	51

ВСТУП

Актуальність. Сучасне суспільство характеризується стрімкими трансформаціями, які охоплюють всі сфери суспільного життя, зокрема, значного впливу зазнає сімейна сфера. Структура та функції сучасних сімей помітно відрізняються від тих, що були притаманні сім'ям у ХІХ та ХХ століттях. Сьогодні відношення до ролі родини змінюється, змінюється і ставлення до бездітності. З кожним роком все більше людей дітородного віку приймають для себе рішення щодо свідомої відмови від батьківства. В контексті цього виникає потреба осмислення питання щодо збереження сімейних цінностей та реалізації основної функції сім'ї – продовження роду – в цих нових умовах.

В Україні чайлдфрі – це нове соціальне явище, яке ще не отримало достатнього вивчення. Однак цей рух дуже швидко набирає популярності серед молоді. Враховуючи, що повномасштабне російське вторгнення призвело до наймасовіших вимушених переміщень населення в межах європейського континенту з часів Другої світової війни, загибелі великої кількості українських громадян (як серед військових, так і серед цивільних), зменшення рівня народжуваності в умовах загальної невизначеності, для України дуже гостро стоїть питання збереження своєї популяції. Тому аналіз особливостей поширення руху чайлдфрі серед українців дуже важливий для розбудови подальшої стратегії країни в демографічній сфері.

Таким чином, актуальність теми нашого дослідження, пов'язана, з одного боку, з недостатнім вивченням соціальних аспектів даного феномену, з іншого боку, з тим, що активне поширення руху чайлдфрі в сучасному українському суспільстві створює нагальну практичну потребу осмислення

питань, пов'язаних з формуванням альтернативних форм сімейного життя, в межах розробки стратегій демографічного розвитку нашої країни.

Об'єктом дослідження є соціальний феномен «чайлдфрі».

Предметом дослідження є особливості феномену «чайлдфрі» в контексті сучасних українських реалій.

Метою дослідження є аналіз феномену «чайлдфрі» як нового соціально-культурного явища в сучасній Україні.

Відповідно до мети були поставлені наступні **завдання**:

- дати визначення поняттю «чайлдфрі»;
- виокремити основні причини добровільної відмови від дітей у сучасному суспільстві;
- простежити історію розвитку та становлення цього соціального явища в Україні;
- сформувати соціальний портрет добровільно бездітної людини в Україні на основі результатів власного емпіричного дослідження.

Аналіз джерел та літератури. Аналізуючи стан вивчення проблеми, слід зазначити, що деякі дослідження є основою концепції феномену чайлдфрі. Серед західних науковців було досліджено праці таких науковців: К. Парк (перші спроби обґрунтувати фактори потенційної бездітності), К. Морелл, Р. Джиллеспі та Л. Чансі (розібралися в сутності явища «чайлдфрі»), К. Маура, Е. Пек та Ш. Радл (висвітлено структури, дефіцити і специфіки «чайлдфрі» як наукової категорії), Дж. Виверс (розгляд усвідомленої бездітності з соціологічної логічної площини як соціокультурного явища, охарактеризувала два типи чайлдфрі: реджектори і аффексьонадо), Д. Ніл і Х. Джоши (відокремили додаткових два типи чайлдфрі, до яких відносяться «хвилеподібні відмовники» та «постійні відкладачі»).

Серед сучасних соціологів українського суспільства феномен добровільної бездітності – відносно нове соціальне явище. Таким чином було проаналізовано праці таких вчених як: О. Стрельник (розгляд «добровільної бездітності» у пронаталістичному дискурсі), А. Шаповал (виражає своє

бачення у тому, що зазначає мотивацію до добровільної бездітності як прояв жіночих психологічних травм), Л. Шевченко, Ю. Кобікова (аналізують мотиви добровільної бездітності). Також дослідженням проблеми присвячені праці Будафенко А., Кудіна В., Мізай Я., Петрова С., Печончик Т., Попенова Н., Потапова Т., Проскура І., що носять переважно публіцистичний характер. Однак систематичне вивчення цього явища в Україні не проводилося і є новою областю, що вимагає пильної уваги.

На базі цих наукових статей та публікацій створено повне висвітлювання тематики.

Методи дослідження формувалися з урахуванням міждисциплінарного підходу до вивчення проблеми та проблемно-хронологічного принципу при викладенні матеріалу. Для досягнення мети було використано цілий ряд загальнонаукових та спеціальних методів, у тому числі метод аналізу інформації (для дослідження проблеми через вивчення праць досліджуваних авторів), синтез та аналіз, порівняння, системний підхід (при дослідженні теоретичних аспектів феномену свідомого бездітства та впливу даної течії на сучасність загалом), анкетне опитування української молоді (для збору фактичного матеріалу), контент-аналіз (при роботі з джерельною базою), узагальнення (під час формування висновків) тощо.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання при підготовці до семінарських занять, написанні реферативних досліджень та наукових тез, а також за-для загального розуміння сучасного становлення феномену «чайлдфрі» в українському суспільстві.

Апробація результатів досліджень. Результати дослідження було представлено на Декада студентської науки (Маріупольський державний університет, м. Київ, 2024) та IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси в соціологічному вимірі» (Маріупольський державний університет, м. Київ, 2023).

Публікації. За темою кваліфікаційної роботи було опубліковано тези доповіді:

1. Улановська А. Соціальний феномен чайлдфрі: світові та українські реалії. IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси в соціологічному вимірі» (Маріупольський державний університет, м. Київ, 2023).

2. Улановська А. Причини свідомої бездітності в українських реаліях. Декада студентської науки (Маріупольський державний університет, м. Київ, 2024)

3. Улановська А. Основні методи збору даних для соціологічних досліджень: переваги та недоліки. Декада студентської науки (Маріупольський державний університет, м. Київ, 2024)

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладений на 44 сторінках. Список використаних джерел складається з 42 найменувань на 4 аркушах. Додатки відображені на 17 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ЧАЙЛДФРІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРИЧИНИ

1.1. Зародження феномену чайлдфрі

У сучасності люди, які вибирають бездітний спосіб життя, вже не здаються незвичайними. Це явище називають добровільною бездітністю. Феномен добровільної бездітності останнім часом увійшов у науковий дискурс. Досліджуваний феномен, з одного боку, має давнє коріння, але, з іншого – молоде і незвичне для більшості громадян нашої країни. Також використовується запозичений з англійської мови термін «childfree» (Вільний від дітей). Варто зазначити, що дане визначення вживається для опису людей, які свідомо відмовляються від народження дітей і не планують заводити дітей. Популярним до вживання термін став в кінці 1990-х років і актуальним вважається до теперішнього часу.

Чайлдфрі – це культурно-ідентична течія, яка виступає за свідоме відмовлення від плідності. Не слід сплутувати цей термін зі звичайним відкладанням народження дітей або відсутністю стійкої думки з цього питання. Наприклад, безплідність може бути причиною відсутності у людей дітей, але вона не є свідомим вибором, як у випадку чайлдфрі, які навіть вирішують піти на стерилізацію. Варто зазначити, що бути чайлдфрі не означає ненавидіти дітей, як у випадку чайлдхейту. Однак, люди з цією ідентичністю можуть відчувати дискомфорт від обмеження, пов'язаних з народженням дітей, їх поведінкою чи необхідністю догляду за ними.

За даними соціологів можна стверджувати, що свідомо бездітність, як вибір, існувала завжди, але її вихід цього явища з особистої сфери до публічного простору припадає на період сексуальної революції поширеної у розвинених країнах Заходу, що датовано другою половиною ХХ століття [1].

Таблиця 1.1

Визначення понять добровільно бездітних у наукових джерелах

Автор	Тлумачення
Малюга М.М.	Childfree – це рух, субкультура та вже певною мірою, ідеологія, що характеризується свідомим небажанням мати дітей.
Узлов Н.Д.	Ідея добровільної бездітності проявляється у вільному житті, наповненому свободою, насолодою, можливістю для творчості, кар'єрного зростання, отримання задоволення від подружніх стосунків.
Зінн Ханс- Вернер	DINK-сім'я («double income, no kids» з англ. «подвійний дохід, ніяких дітей») визначає для себе спосіб життя з гаслом: «краще з подвійним доходом і без дітей, ніж з одним доходом і трьома дітьми».
Кравець В. П.	Добровільна бездітність, або чайлдфрі (childfree – вільні від дітей) – співвідноситься із небажанням мати дітей, це коли свідомі особи не мають бажання продовжувати свій рід, але попри те, можуть проявляти любов та увагу до інших дітей або ж нейтрально до них ставитись. Представники руху чайлдфрі – це не просто особи без дітей, а такі, які досить амбіційно займаються пропагандою даної тематики: переконання свідомої бездітності.

Укладено автором на основі аналізу джерел [2, 3 с.25-26, 4, 5]

На основі аналізу літератури можна запропонувати наступне тлумачення визначення childfree, а саме розуміти цей феномен, як прояв певної субкультури та ідеології, що характеризується навмисним та свідомим вибором особистості не мати дітей, без впливу будь-яких фізіологічних проблем. Представники руху Childfree для себе відокремлюють власні потреби та розставляють пріоритети, тим самим змінюють фокус з сім'ї на кар'єру і самореалізацію.

Історія виникнення чайлдфрі пов'язана з багатьма факторами:

- По-перше, зростанням числа жінок, які працюють і мають кар'єру. Вони можуть вважати, що діти заважають їх професійному розвитку і самореалізації. Однак з поширенням ідеї рівноправності жінок та чоловіків і зростанням рівня жіночої самосвідомості з'явилася можливість свободи вибору життєвого шляху.
- По-друге, зростанням розведень і одиноких батьків. Люди, які пройшли через складність в стосунках або розлучення, можуть не бажати повторювати цей досвід з дітьми.

- По-третє, зміною соціальних норм і цінностей. Раніше діти були вважалися обов'язковим елементом сім'ї, а жінки вважалися своєрідними «машинами» для народження дітей і виховання їх, але зараз все більше людей вважають, що вони хочуть і можуть бути щасливі без дітей.

В Європі і Північній Америці став популярним рух свідомої бездітності (childfree movement), що припадає на середину ХХ століття. Люди почали активно займатись теоріями наукової бездітності та її практичною реалізацією. Саме з поширенням цього руху виникла необхідність у терміні «чайлдфрі», який став символом ідентичності та приналежності до цієї групи людей.

Поширення цього напрямку набуло у 90-х роках, після того як викладачка молодших класів з Каліфорнії Леслі Лафает створила один з перших популярних гуртів чайлдфрі – «The Childfree Network». Молоді люди, які добровільно відмовилися від дітонародження, публічно висловлюють свої погляди, що викликало шок і публічне засудження [6].

В Америці «Childfree» був усталеним явищем протягом значного періоду часу. У 1980 році канадська соціологиня Дж. Веверс опублікувала книгу «Бездітні за вибором», яка включала в себе найпоширенішу класифікацію свідомо бездітних індивідів, розділивши їх на «реджекторів» (які відкидають процес пологів і дітей взагалі) та «аффлексьонадо» (які вважають життя без дітей більш привабливим) [7].

Серед прихильників ідеології «Childfree» поширений страх втрати свободи. Відповідно до поглядів Е. Фромма, існує дві форми свободи: позитивна «свобода для» та негативна «свобода від» [8].

Позитивною є «свобода для», яка дозволяє людині відчувати себе частиною світу, при цьому не залежати від нього. Негативною вважається «свобода від» (у випадку «Childfree» – свобода від дітей), що означає відсутність інстинктивної обумовленості дій, що забезпечує віддаленість від світу та може призводити до внутрішнього конфлікту та втрати самоідентичності. Проте, за словами Е. Фромма, ізольована особистість, що не

має зв'язку зі світом, є безпомічною та відчуває страх, що провокує бажання втекти від свободи [9].

Це приводить до виникнення трьох невідомих психологічних механізмів «втечі від свободи»:

1. Авторитаризм виражається в розвитку тенденції об'єднуватися з чимось зовнішнім, щоб повернути собі силу, яку індивідуальне «Я» втратило [9]. При мазохістичній формі взаємин з оточуючими людьми переважає залежність, підпорядкованість і безпомічність. Садистська форма проявляється у використанні інших, домінуванні і контролі над ними. Е. Фромм стверджує, що обидві тенденції присутні у кожного індивіда.

2. Деструктивізм – це бажання людини знищити все те, що оточує її, щоб такий світ не міг зруйнувати особистість; знищуючи і підкорюючи інших, людина прагне протистояти відчуттю неповноцінності. Особистість прагне з'єднатися зі світом, завойовуючи владу і роблячи інших частинами самої себе.

3. Автоматичний конформізм полягає в ідентифікації потреб, норм та цінностей індивіда з соціально прийнятими, «особистість перестає бути собою; вона стає типовою особистістю, яку пропагує модель культури, і тому вона стає подібною до інших – такою, якою її бажають бачити».

У всіх випадках «свобода від» призводить до внутрішнього особистісного конфлікту, що порушує цілісність людської особистості.

Типи представників руху чайлдфрі зображено на рис. 1.1.

В Європі і Північній Америці став популярним рух свідомої бездітності (childfree movement), що припадає на середину ХХ століття. Наразі західні науковці почали активно займатись теоріями наукової бездітності та її практичною реалізацією.

У світі започатковано відзначати щорічно у серпні місяці 1 числа Міжнародний день бездітних [10]. Він був заснований Національним альянсом у США в 1973 р., на той час Національна організація небатьків (NON), що не є батьками, під назвою День небатьків. День спрямований на те, щоб

відзначити тих, хто добровільно вирішує не заводити дітей, і заохочує прийняття бездітних рішень. Він також описується як «Всесвітній день святкування для пар, які стикаються з критикою та насмішками» за те, що вони вирішили не мати дітей.

Ініціатива була відроджена в 2013 році письменницею Лаурою Керролл. Лаура Керролл також виграла щорічну премію за небатьківство – «НЕбатько року», яка спочатку складалася з номінантів чоловічої та жіночої статі.

У 2018 році категорії «чоловіки» та «жінки» були розділені на «Людина року Чайлдфрі» (тобто будь яка людина) та «Група року Чайлдфрі» (тобто для пар, дуетів, трійок, груп, категорії без дітей, що могли бути як парою чайлдфрі, так і групою в соцмережі, лідером форумів чи засновниками веб-ресурсів).

Переможці описаних конкурсів наведені у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Рік	Конкурс	Переможець	Внесок
2018	Людина року Чайлдфрі	Емма Палмер (Англія)	Письменниця, психотерапевт та екопсихолог. Її книга « <i>Other than Mother : Choosing Childlessness with Life In Mind</i> » досліджує рішення про батьківство та була номінована на найкращу книгу в 2016 році на премії Global Media Awards Інституту народонаселення. Після публікації Емма вирішила навести мости між бездітними та бездітними за допомогою семінарів для тих, хто залишився без дітей через вибір, обставини, випадок або втрату.
2018	Група року Чайлдфрі	Бев і Кріс Франц (США)	Бев і Кріс Франц були організаторами подкасту « <i>Одружені без дітей: життя в шлюбі без дітей</i> ». На низку тем вони діляться своїм досвідом і навчають слухачів. Бев і Кріс також надають можливість для своїх слухачей виговоритись; Бев і Кріс допомагають слухачам чайлдфрі зрозуміти, що вони не самотні, існує багато різних смаків чайлдфрі та що це нормально бути такими, як вони є. Їхній подкаст допомагає будь-кому двічі подумати, перш ніж робити різке судження про спосіб життя без дітей.
2019	Людина року Чайлдфрі	Сут Лян Ву	Soot Liang Woo є засновником Furget Me Not Sanctuary у Таїланді. Сут Лян Ву та її команда роблять значний прорив у проблемі перенаселення бродячих собак і котів у її місті та за його межами. Сут Лян Ву вирішив бути чайлдфрі, щоб вирішити проблему перенаселення людей.

Продовження табл. 1.2

Рік	Конкурс	Переможець	Внесок
2019	Група року Чайлдфрі	Childfree India (Індія)	Ключові гравці включають Рафаеля Самуеля, який з'являвся в ЗМІ по всьому світу, і Пратіму Р. Найк, активну активістку проти розмноження, феміністку, екологічну активістку та активістку за права молоді. «Stop Making Babies» — перша подія такого роду у країні. Childfree India відіграли важливу роль у об'єднанні людей з усього світу, які не мають дітей з власних, особистих та ідеологічних причин.
2020	Людина року Чайлдфрі	Елізабет Хінц (США)	Елізабет Хінц — учена чайлдфрі, яка присвятила свою професійну кар'єру розумінню та нормалізації чайлдфрі. Її дослідження присвячені вивченню того, як суспільство говорить про свободу дитини, а також вивчає проблеми, з якими стикаються люди з чайлдфрі у повсякденному житті. Її дослідження також підкреслюють переваги свободи дітей. Як прихильниця прийняття вибору чайлдфрі як у професійній, так і в особистій якості, Елізабет прагне сприяти соціальній справедливості для спільноти чайлдфрі.
2020	Група року Чайлдфрі	Алекс Краун, Підслухано Чайлдфрі	Алекс Краун і російська інтернет-спільнота Чайлдфрі Підслухано Чайлдфрі допомогли багатьом людям Чайлдфрі знайти підтримку в росії. Маючи понад 60 тисяч підписників, звичайні люди діляться почуттями та ідеями про безпліддя та отримують підтримку у складних життєвих ситуаціях. За словами номінанта, Алекса та цієї інтернет-групи підтримки зробили «багато для поширення ідеї «без дітей = нормально» в росії!
2021	Людина року Чайлдфрі	Маргарет О'Коннор (Ірландія)	Маргарет була представлена в національних ЗМІ, вона працює над тим, щоб людей без дітей більше бачили в суспільстві, і хоче, щоб інші люди поважали позицію, що мати дітей не повинно бути даністю.
2021	Група року Чайлдфрі	Зої Ноубл (We are Childfree)	Спільнота чайлдфрі в Інтернеті та для особистих зустрічей, яка має на меті надихати людей із чайлдфрі та надавати їм можливість прийняти своє рішення та жити найкращим життям без дітей. Вона охоплює людей, вільних від дітей, у всьому світі через серію портретів із історіями, подкастами, Instagram, Facebook, Twitter і соціальними каналами. Платформа «Ми — Чайлдфрі» вшановує жінок без дітей і людей із гендерною різницею, досліджує досвід чайлдфрі та розвіює міфи суспільства про людей, які роблять вибір на користь чайлдфрі.

Укладено автором на основі аналізу джерел [11]

Варто зауважити, що особисті мотивації можуть грати важливу роль у рішенні про бездітність. Прагнення до економічної стабільності, комфортного стилю життя і витрати часу на себе є важливими факторами, які можуть впливати на рішення людей не мати дітей. Деякі люди можуть бачити дітей як заваду для своєї кар'єри або як джерело фінансових труднощів. В той же час, вони можуть визнавати перевагу економії грошей та можливості спрямувати їх на власний розвиток і задоволення своїх потреб.

Також емоційні мотиви, пов'язані зі ставленням до дітей, грають важливу роль у прийнятті рішення про материнство або бездітність. Негативне ставлення до дітей, відсутність бажання виховувати їх або неприйняття батьківських обов'язків можуть також бути вирішальними чинниками у виборі бездітності.

Кожна людина має свої власні мотивації та обставини, які впливають на їх рішення щодо материнства чи бездітності. Важливо розуміти, що рішення про те, чи мати дітей, є особистим і складним, і може бути обумовлене різноманітними факторами.

Рисунок 1.1 – Типи чайлдфрі

Укладено автором на основі аналізу джерел [7-9, 12-14]

Сьогодні поняття «чайлдфрі» набуває все більшої популярності, особливо в розвинених країнах світу, де люди мають більше свободи вибору свого життєвого стилю. Обґрунтованість цього вибору залишається питанням особистого вибору, який потребує поваги та розуміння з боку суспільства.

1.2 Особливості та причини свідомої бездітності

Одним з головних пріоритетів у сімейних відносинах є народження дитини і родючість. Але трансформації в усіх сферах суспільного життя призводить до зміни ціннісних орієнтацій сучасної молоді. Існує важливість сприйняття себе в період раннього дорослого віку як індивідуальності та прагнення до самореалізації, турбота про особистість зосереджується на власному «Я».

Свідомо відмова від батьківства – серйозна проблема сучасної молоді, а також явище «добровільного безпліддя», яке потребує доопрацювання та детального вивчення.

Дослідники пояснюють концепцію «добровільного безпліддя» як певну групу людей, а саме до них відносяться люди дітородного віку, які фізично фертильні, але не мають наміру ставати батьками [13]. В країнах СНД протягом тривалого часу головне призначення жінки було народжувати і виховувати дітей, саме тому явище добровільної відмови від батьківства є новим явищем, але яке активно підтримується сучасною молоддю.

Свідомо бездітність – це явище, коли пара свідомо відмовляється від народження дітей. Це може бути пов'язано з різними причинами, такими як економічні, соціальні, культурні та особисті фактори.

Особистість, яка обрала для себе та вирішила добровільно бути бездітною, має різні мотиви, серед яких є і наскільки їй відомі, так і несвідомі мотиви для такого вибору. Загалом, після досліджень матеріалів у відповідних тематичних спільнотах соціальних мереж, можна виділити наступні свідомі

мотиви вибору добровільного безпліддя: соціальні умови, фінансові умови, невизначеність, страх втрати свободи; страх народження дитини та супроводжуючі наслідки; відраза до вагітності, дітей та/або небажання їх мати; гедонізм; недовіра до партнера.

Безсумнівно, також мають вплив і неусвідомлені мотиви і причини. Їх вивчення є складнішим, але, на основі деяких висловлень дослідників, «чайлдфрі» можливе припущення, що більшість із них мали дитячі травми, що і призвело до відповідного вибору [14].

Серед основних принципів чайлдфрі можна виділити наступні:

- Живи своїм життям і не втручайся в життя інших;
- Серед чайлдфрі є люди, які мають дітей, а також ті, хто любить дітей, але не хоче мати власних;
- Важливо розрізняти свідомо бездітних (childless) від тих, хто не може мати дітей через стан здоров'я;
- Дослідження показують, що більшість людей, які живуть без дітей, мають вищу освіту (іноді кілька), високооплачувану роботу, проживають у містах та часто відмежовуються від релігії. Такі пари мають ліберальні погляди на життя та не приймають традиційних гендерних ролей [15].

Основною претензією, як правило, з боку чайлдфрі, виступає обурення з приводу поганого ставлення з так званими «дітними», розміщення фотографій нещасних дітей і грубих коментарів про них у тематичних спільнотах, «напад» на тих, хто вважає материнство чи батьківство своїм покликанням тощо. Психолог М. Фрізюк переконан, що такий булінг – це вже збочення основної ідеї чайлдфрі. Автор виражає думку таким чином: «Чайлдфрі – це свобода від дітей, це не означає, що діти жажливі і їх потрібно ненавидіти, що інші люди не мають права мати дітей... Адже це особистий вибір. А якщо чайлдфрі говорять не тільки те, що вони самі хочуть прожити життя без дітей, але й інші не повинні цього робити, а діти взагалі виродки, то це вже інша річ. Тут можна говорити про глибокі неврози, пов'язані з гнівом і образою. Подібні люди найчастіше мають тяжкі травми у минулому і вони не

просто захищаються тим, що проживуть своє життя без дитини, а й починають атакувати інших людей і особливо дітей, сприймаючи їх як небезпечних, неприйнятних, таких, що не мають права на існування» [16].

Досвід показує, що коли люди бездітні знаходять чудову пару, вони швидко змінюють свої погляди і, можливо, з часом збираються заснувати родину. Проте, більш серйозна проблема виникає, коли люди дуже хочуть мати дітей, але не можуть з якихось причин. Тут фахівці рекомендують створювати соціальні рухи та надавати допомогу цим парам. Але переконувати тих, хто рішуче проти дітей, не має сенсу [16].

Сучасна філософія чайлдфрі не рекомендує народжувати дітей без належних умов для їхнього життя та розвитку. Таке рішення не є вирішенням демографічної кризи, а також не дає гарантії щастя дитині. Однак, не можна ігнорувати прояви загального інфантилізму та культури «недорослості», яка пропагує життя для задоволень. Історія свідчить, що люди народжували дітей й у складних умовах, таких як війна, голод, епідемії, але відповідальність за долю своїх дітей була завжди на першому місці. Можливо, зручне життя знижує нашу бажання будь-яким чином напружуватися, і ця ситуація викликає ідеологічну кризу, яка потребує певних дій для подолання. В Україні, де сімейні цінності завжди були вагомими, дружина перш за все матір'ю, а діти є джерелом радості та щастя, потрібно боротися з цією кризою негайно і ефективно.

Європейська людина сьогодні має наявність безлічі відкритих можливостей, які відрізняють її від минулого. Суспільство розвивається у сторону того, що людина має право на вибір. Кожен може обирати свою професію, стиль життя, сексуальну орієнтацію, партнера, хобі, а також може бути індивідуалістичним та приймати участь у будь-якій субкультурі. Таке суспільство дотримується права на вільне розвиток особистості. Але з'явилась проблема, яка полягає в тому, що жінки, які не бажають мати дітей, зіткнулися з поширеним суспільним осудом. Такі жінки становлять все більшу кількість та формують феномен Childfree.

Різні люди обирають шлях чайлдфрі з різних причин. Деякі хочуть прожити життя для себе і задовольняти свої потреби, інші бояться не забезпечити належне виховання дитині, а дехто стикається зі страхом перед вихованням. Проте, важливо зрозуміти, що відмова від дітей не повинна вважатися психічним розладом. Крім того, українці частіше відмовляються від дітей через боязнь не забезпечити їм гідне майбутнє, а не через егоцентризм, що є відмінністю від мотивації європейців. Важливо надавати допомогу парам, які хочуть мати дітей, але не можуть з якихось причин. Однак, переконувати людей, які глибоко впевнені у тому, що не хочуть мати дітей, не має сенсу. В кінці кінців, кожна людина повинна мати можливість обирати свій шлях життя, включаючи вибір материнства або батьківства.

Однією з основних причин свідомого бездітства є зміна соціальних норм і цінностей. За даними досліджень, багато людей вважають, що діти стають завадою для їх професійного розвитку та самореалізації. Багато жінок хочуть розвиватися в кар'єрному плані та не готові пожертвувати своїми амбіціями для того, щоб мати дітей. Сучасні молоді жінки, професійно орієнтовані та цілеспрямовані, все частіше віддають перевагу розвитку кар'єри перед створенням власної сім'ї та народженню дітей. Мова не йде про целібат, адже широко поширене партнерство, громадянський шлюб. Збільшується кількість психологічно та фізіологічно здорових жінок, які свідомо відмовляються стати матір'ю або відкладають період народження першої дитини на більш пізній період.

Ще однією причиною свідомого бездітства є зміна ролей статей в сім'ї. Багато чоловіків хочуть бути більш активними учасниками виховання дітей, а не просто «годувачами» сім'ї. Однак, з розвитком гендерної рівності, жінки також стали більш активними учасниками вирішення сімейних питань. Це може призвести до того, що пари стають менш зацікавленими у народженні дітей.

Економічні фактори також можуть впливати на рішення пар про свідоме бездітство. Високий рівень економічної нестабільності та невизначеності може

призвести до того, що пари відкладають народження дітей або взагалі відмовляються від цього. За даними Pew Research Center, у 2021 році 17% американців у віці 40-49 років заявляли, що витрати на виховання дітей є однією з головних причин свого бездіття [17].

Культурні фактори також можуть впливати на рішення пар про свідоме бездіття. За даними досліджень, у багатьох країнах світу, де велика родина вважається нормою, бездіття може сприйматися як неприйнятне. Однак, з розвитком глобалізації та зміною культурних цінностей, багато людей стають більш відкритими до ідеї свідомого бездіття.

Особисті фактори також можуть впливати на рішення пар про свідоме бездіття. Наприклад, багато людей можуть мати певні медичні проблеми, які ускладнюють вагітність та народження дитини. Також, багато людей можуть мати особистий досвід зі складними відносинами в сім'ї, що може призвести до того, що вони не хочуть повторювати цей досвід з дітьми. За даними Pew Research Center, у 2021 році 44% американців у віці від 18 до 49 років заявляли, що вони мало ймовірно будуть колись мати дітей [17].

Загалом, до свідомих мотивів, котрі підштовхують людину до добровільної бездітності можна віднести:

1. Постає пріоритет до стабільного життя з економічної точки зору, яке не буде супроводжуватися будь-якими діями, що влечуть за собою програшні ситуації відносно розвитку кар'єри, а також додаткові витрати, тощо.
2. Бажання приділяти час собі. Чайлдфрі розуміє, що коли з'являється дитина, на її виховання потрібно виділяти багато часу, який можна використовувати для подорожей, хобі, спілкування, саморозвитку тощо.
3. Бажання побудувати сім'ю, де подружжя приділятиме увагу одне одному, базується більше на любові та бажанні бути разом, ніж на батьківській відповідальності.
4. Емоційна мотивація. Чайлдфрі мають різне емоційне ставлення до дітей – від ненависті та неприйняття до загалом позитивного емоційного

ставлення до чужих дітей. Як правило, бездітні люди позбавлені мотивації до продовження роду і вважають це безглуздом.

5. Бажання уникнути пологів. Бездітні жінки наголошували, що народження дитини пов'язане з втратою здоров'я, значним погіршенням фігури тощо. Можливість вагітності часто викликає у них відчуття огиди, тривоги, страху та злості [18, с. 133-134].

Крім того, відмінність мотивації українців та європейців щодо ставлення до чайлдфрі полягає у тому, що українці частіше відмовляються від дітей не через егоцентризм, а з боязню не забезпечити їм гідне майбутнє. Серед європейців все частіше виникають так звані «кідалти» (від англійського «kid» & «adult») – дорослі діти, які хочуть вдаватися до розваг і жити тільки для себе все життя і яким потомство. Серед українців простежуються інші причини.

Через те, що є безліч різноманітних причин, які спонукають людей ставати чайлдфрі, можна розглядати відмову від дітей як психічний розлад та за-для розгляду такого підходу вважатиметься цікавою думка М. Фризюка: «Однозначно відповісти, чому люди не хочуть мати дітей, звичайно, складно, адже кожен випадок індивідуальний. Таких причин може бути кілька. Одна із найпоширеніших – це вільний вибір, коли люди виходять з особистих цінностей і особистої свободи. Рух чайлдфрі ґрунтується на такій ідеї: «Я хочу прожити життя для себе». Що означає – гедоністично, у задоволеннях, нічим себе не ущемляючи і не зв'язуючи якимись позамежними обов'язками. У цьому навряд чи можна шукати якийсь невроз, хоча бувають і такі випадки. Ця ідея не нова і склалася історично, просто зараз набагато більше людей її підтримують. Інша причина – це різноманітні страхи. Це страх мати дітей у принципі, страх перед вихованням дитини, страх бути відповідальним, страх не надати належне виховання і освіти тощо. Наступна причина – низька самооцінка. Люди формулюють цю позицію таким чином: «Я сам хворий чи хвора, мене батьки погано виховали, не хочу виростити ще одного каліку». Але ці люди вибирають не лікування (тобто роботу над проблемами з

адаптацією і самооцінкою), не прагнення навчитися стати гідними батьками, а відмову від дітей у принципі. Це, до речі, невроз, властивий більшості людей. Людина хоче, але не може, і тому робить висновок, що не хоче» [16].

Аналіз публікацій дозволяє виявити та узагальнити найпоширеніші мотиви та переконання людей, які обирають бездітний шлях життя. Деякі з цих мотивів включають розуміння високого рівня відповідальності, пов'язаної з батьківством, негативні спогади про власне дитинство, острах стати поганим батьком/матір'ю, побоювання передати генетичні хвороби або серйозні захворювання, а також побоювання вагітності та змін у житті.

Деякі люди також вказують на екзистенційні причини, такі як перенаселення планети, екологічні проблеми та економічні кризи, які впливають на їх рішення не мати дітей. Вони вважають, що спочатку потрібно створити кращі умови для існуючих дітей перед тим, як народжувати нових.

У пострадянських країнах, зокрема в Україні, є ще одна важлива причина для жінок-чайлдфрі. Вони висловлюють своє незадоволення якістю та вартістю медичних послуг, пов'язаних з пологами та післяпологовим періодом. Також серйозний острах втрати зовнішньої привабливості може впливати на їх рішення не мати дітей.

Узагальнюючи, свідоме бездіцтво може бути пов'язано з різними причинами, такими як зміна соціальних норм і цінностей, зміна ролей статей в сім'ї, економічні фактори, культурні фактори та особисті фактори. Для багатьох людей свідоме бездітність стає вибором, який дозволяє їм бути більш самостійними, незалежними та зосередженими на своїх особистих цілях та амбіціях.

1.3 Положення феномену чайлдфрі в Україні

«Чайлдфрі-рух», який ще не став масовим у нашій країні, достатнім чином не досліджено, при цьому існує поодинокі інформація в Інтернеті,

включаючи статті в електронних публікаціях, наукові статті та деякі офіційні статистичні дані.

Для країн колишнього Радянського Союзу, де головним призначенням жінок було материнство та продовження роду, ідеологія Childfree є новою, але активно підтримується суспільством. Головною причиною зміни у ставленні до батьківства стало змінення цінностей суспільства та їх градації, що призвело до конфлікту між інстинктом та соціальними і культурними умовами. Співавтори Камзін М., Камзіна Є. та Камзіна О. вважають «Childfree» явищем, спричиненим цим конфліктом [12].

У ХХ столітті бездітність набула поширення, що пов'язується з розвитком наукових методів контрацепції, зменшенням ризику вагітності та полегшенням доступу до абортів. Також зростанням числа жінок, які працюють і мають кар'єру, зростає кількість бездітних пар.

У наші часи людина стикається з вибором між батьківством та свободою та успіхом. Є багато мотивів добровільної бездітності, серед яких можуть бути життєві обставини, соціальна нестабільність, страх свободи, страх перед народженням та його наслідками, небажання виховувати дітей та недовіра до партнера. Психологіки звертають увагу на взаємодію дорослих з дитиною, оскільки вона допомагає дитині вибудувати надійні взаємини з оточенням. Безумовна позитивна увага до дитини сприяє її самоактуалізації та розвитку потенціалу. Неще змалку норми, правила та сценарії стають важливими для формування особистості.

У 2004 році бездітний рух прийшов на територію України у вигляді створення різноманітних тематичних інтернет-спільнот, форумів і груп у соціальних мережах. Зараз послідовники руху в країні особливо не залучені в суспільне життя, максимум виступають на телевізійних ток-шоу чи висловлюють думки в Інтернеті, але все ще попереду.

Слід зауважити, що вплив цієї течії включає в себе цілий ряд факторів, серед яких є:

По-перше, поширення цієї ідеології впливає на всі аспекти суспільства і держави, включаючи демографічні та економічні фактори, а також фізичне та психологічне здоров'я.

По-друге, вирішивши ідентифікувати себе як Childfree – це особистий вибір, на який впливають різні фактори протягом усього життя.

Це явище стає все більш поширеним і може відображати зміни в цінностях і ставленні до сім'ї та ролі дітей в житті людей.

Так, безумовно, існують невідомі або непрямі мотиви та причини у представників руху чайлдфрі. Вивчення цих мотивів може бути складним, але деякі висловлення чайлдфрі дають підстави припускати, що багато з них можуть мати психологічні травми, пов'язані з дитинством. Часто це пов'язано з пережитим «дитинством без дитинства» у багатодітних родинах, особливо серед старших дітей, особливо дочок. Вони змушені були виконувати роль «господині та матері» змалку і не бажають повторювати цю роль у дорослому житті. Деякі чайлдфрі також розповідають про негативні емоційні взаємини з батьками. Однак це питання ще не було детально вивчене жодним з дослідників.

Дослідження ставлення студентської молоді, яка є потенційними батьками та має амбіції у кар'єрному рості, до явища чайлдфрі поки що відсутнє в наукових дослідженнях.

На основі викладеного можна зробити висновок, що «чайлдфрі» це багатомірне поняття, адже чайлдфрі – це культурно-ідентична течія, яка виступає за свідоме відмовлення від плідності.

Сьогодні чайлдфрі стає все більш популярним. Це може бути пов'язано з тим, що люди більше усвідомлюють свої можливості і вибори, а також з тим, що вони більш свідомо ставляться до виховання дітей.

Також популярність течії зумовлена політичними викликами сьогодення. Зараз в нашій країні йде війна. Ніхто не знає, коли і як це закінчиться. Війна, безумовно, торкнеться всіх сфер життя і матиме дуже довгострокові наслідки для суспільства. Все українське суспільство дуже

стурбовано зниженням народжуваності та очікуваним «відступом» у тому, як традиціоналізм та гендерні стереотипи зміцнюють уявлення молодих людей про традиційні цінності – сім'ю, шлюб, народження дітей.

Після 24 лютого 2022 року більшість українських жінок продовжують жити в умовах сучасного, ліберального XXI століття, де особисті права індивіда стоять на першому місці, а обов'язки перед країною та нацією – на другому.

Кожна українка має право самостійно вирішувати, чи хоче вона вступати до Збройних сил чи ні, чи залишатись в Україні, чи переїхати до мирної Європи, чи прихильна до консервативних сімейних цінностей, чи відмовляється від народження дітей, щоб повністю присвятити себе кар'єрі або творчості.

Проте, існує проблема з тим, що консервативний погляд на гендерну роль чоловіків не дуже добре поєднується з сучасним ліберальним поглядом на гендерну роль жінок. У минулому, коли кожного чоловіка розглядали як потенційного солдата, кожній жінці приписувалась певна соціальна функція – примноження нових солдатів.

Якщо для чоловіків служба в армії була не вибором, а обов'язком, то народження якомога більшої кількості дітей також вважалося не вибором жінки, а її обов'язком.

«Чи сприймуть мільйони українських жінок нинішню архаїзацію звичаїв?», «Чи поширяться уявлення про те, що основне призначення та громадянський обов'язок будь-якої молодої українки – це поповнення величезних демографічних втрат, спричинених російською агресією?» – велика кількість речей залежить від відповідей на ці запитання.

Україна, подібно до багатьох розвинених країн, стикається певними соціокультурними та економічними змінами, які сприяють зростанню кількості людей, які обирають чайлдфрі як стиль життя. Наприклад, зміни у соціальних уявленнях, тобто зростання індивідуалізму та підтримка прав жінок сприяють прийняттю бездітного життя як прийнятного варіанту.

Також високий рівень економічного навантаження, високі витрати на виховання дитини, а також зміни в кар'єрних планах роблять бездітне життя більш привабливим. Жінки все більше прагнуть до кар'єри та самореалізації, що може призвести до вибору бездітного життя. Зменшення народжуваності та зміни в суспільстві призводять до того, що багато пар вирішують не мати дітей.

Цей феномен може породжувати деякі дискусії та суперечки у суспільстві, адже традиційно українське суспільство було спрямоване на сімейне життя та народження дітей як одне з основних цінностей. Однак, розуміння та прийняття різноманітності життєвих шляхів є важливим аспектом сучасного суспільства.

Популяризація чайлдфрі як стилю життя припадає на діяльність та спосіб життя українських зірок. Складемо таблицю відомих діячів української культури сьогодення, які не мають дітей (табл.1.3).

Таблиця 1.3

Бездітні українські зірки

Ім'я	Думка зірки/власне спостереження автора
Каменських Анастасія Олексіївна	Актриса вважає, що народження дитини – це дуже особиста тема, яка не має піддаватися тиску із зовні. Вона підкреслює, що діти «відчують», коли їм потрібно з'явитися в житті батьків.
Дорофєєва Надія Володимирівна	Українська співачка неодноразово була об'єктом чуток про вагітність. Однак стосунки співачки, зокрема з Володимиром Дантесом та Михайлом Кацуріним, не привели до народження дітей.
Нікітюк Леся Іванівна	Відома українська телеведуча любить дітей та проводити з ними час (особливо зі своїми племінниками), але підкреслює щодо важливості особистого простору і права вибору у рішенні щодо материнства.
Лижичко Руслана Степанівна	У зірки української естради, не дивлячись на її тривалий шлюб з Олександром Ксенофонтовим, не має дітей, однак пара не приховує свого бажання стати батьками, але визнає, що стикається з деякими медичними проблемами.
Есхакзай Раміна Абдуллівна	Українська блогерка відкрито заявляє про свій вибір не заводити дітей, адже вважає, що ставати батьками необхідно тільки в тому випадку, якщо для цього є повна впевненість і бажання. Блогерка не виключає можливості отримання опіки над дитиною.

Продовження табл. 1.3

Ім'я	Думка зірки/власне спостереження автора
Данилко Андрій Михайлович	Співак ніколи не був одружений та не має дітей. Він пропагандує обраний статус холостяка і з гумором ставиться до чуток про своє особисте життя, кажучи, що «одружений на сцені».

Укладено автором на основі аналізу джерел [19]

Бездітне життя стає усвідомленим вибором все більшої кількості людей у всьому світі, включаючи відомих особистостей. Багато знаменитостей в Україні також вирішили стати прибічниками руху чайлдфрі або ж ще не готові стати батьками. Особисте життя зірок завжди знаходиться в полі зору громадськості, тому ця тема викликає широкий резонанс серед фанатів і ЗМІ.

Висновки до розділу 1

У результаті написання першого розділу кваліфікаційної роботи бакалавра «Історія виникнення чайлдфрі: особливості та причини» можна зробити такі висновки:

1) Було досліджено походження та зародження соціокультурної течії – «чайлдфрі» в історичному контексті, а також перші прояви цього явища, можливі впливи культурних, соціальних або економічних чинників на його виникнення. Як результат, було сформовано поняття «чайлдфрі» на основі досліджуваної літератури: феномен, який розуміється, як прояв певної субкультури та ідеології, що характеризується навмисним та свідомим вибором особистості не мати дітей, без впливу будь-яких фізіологічних проблем.

2) Було проаналізовано особливості та причини, які спонукають людей свідомо обирати бездітний спосіб життя. Як результат, зазначимо, що представники руху Childfree, відокремлюючи власні потреби та розставляючи пріоритети, змінюють фокус з сім'ї на кар'єру і самореалізацію. На це впливає

ряд причин: пріоритет економічно-стабільного життя, бажання приділяти час собі, бажання побудувати партнерські сім'ї, емоційна мотивація, бажання уникнути пологів.

3) Було досліджено стан та поширення руху «чайлдфрі» в Україні. Україна, як і багато розвинених країн, стикається з певними соціально-культурними та економічними змінами, які сприяють збільшенню числа людей, які вважають за краще не мати дітей. Наприклад, зміни в соціальних установках – зростання індивідуалізму і підтримка прав жінок – сприяють тому, що бездітне життя вважається більш прийнятним варіантом зважаючи на виклики сьогодення. Також популярність течії зумовлена політичними викликами сьогодення. Війна, безумовно, торкається всіх сфер життя і має довгострокові наслідки для суспільства.

Написання першого розділу та проведені дослідження для цього сприяли систематизації та ретельному дослідженню історії, особливостей та чинників поширення явища «чайлдфрі», що дозволило досягти глибшого розуміння цього соціального феномену у сучасному світі.

Враховуючи особливості феномену чайлдфрі в українському контексті, важливо відзначити, що прихильники цієї ідеології страждають від стереотипів, інтерпретованих суспільствами із застарілими поглядами. Завжди знайдуться люди, які не будуть слідувати очікуваній соціальній ролі, встановленій стереотипами. Але прихильники свідомої відсутності дітей наполягають на праві, гарантованому як свобода приватного життя – свобода жити за своїм серцем.

РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНИЙ ПОРТРЕТ ДОБРОВІЛЬНО БЕЗДІТНОЇ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

2.1 Методологічна основа емпіричного дослідження

Емпіричне дослідження є специфічним видом наукової практики, який вимагає особливих навичок, таких як вміння проводити експерименти, спостережливість під час польових робіт, здатність до особистого контакту та такту при взаємодії з об'єктом дослідження. Помилкою було б вважати, що емпіричні дослідження можуть проводитися поза впливом теорії. Важливо розуміти, що сучасна наука ґрунтується не лише на фактах самостійно, але й на теоретичних концепціях, які включають різноманітні теоретичні моделі, аксіоми, принципи та інші концептуальні рамки для розуміння дійсності.

Дослідження відношення української молоді до руху «чайлдфрі» та його представників має велику актуальність для українських реалій. У зв'язку з військовим конфліктом на теренах країни, багато людей переживають серйозні зміни у світосприйнятті, що може виражатися у зміні загальних настроїв та відношення до певних соціальних явищ. Дане емпіричне дослідження може дати важливі відповіді на питання про те, чи впливає військовий конфлікт на цінності та погляди молодого покоління.

Методична частина програми дослідження має на меті організацію і систематизацію методів збирання та аналізу первинної інформації. Вона описує методичні та технічні прийоми, які будуть використовуватися для отримання необхідної інформації для перевірки загальної концепції дослідження. У цьому контексті використовуються такі інструменти, як первинна інформація, метод та методика.

Первинна інформація – це дані, які отримуються під час дослідження і підлягають подальшій обробці та узагальненню. Це можуть бути відповіді

респондентів, нотатки спостерігача, матеріали, отримані шляхом аналізу документів, цифровий матеріал і т.д.

Метод – це основний спосіб, який дослідник застосовує для збирання, обробки та аналізу даних.

Методика – це послідовна та взаємозалежна сукупність технічних прийомів, операцій, пов'язаних з конкретним методом. Методика використовується для фіксації характеристик поведінки та результатів зовнішніх впливів на суб'єкт.

Таким чином, методична частина програми дослідження визначає план дій для збирання і аналізу даних, що дозволяє перевірити загальну концепцію дослідження.

Організація емпіричного дослідження включала етапи:

1) Теоретико-методологічний аналіз наукової літератури. Пошук та систематизація наукових джерел та опрацювання літератури з досліджуваної проблеми. Науково обґрунтоване дослідження теоретичних основ феномену «чайлдфрі», дозволило виявити характерні особливості, які сприяли ефективній організації дослідження респондентів в умовах війни.

2) Другий етап організації емпіричного дослідження було присвячено розробці анкет соціологічного опитування, що спрямовані на вимірювання загальних настроїв української молоді до феномену «чайлдфрі» (Додаток Б) та розуміння соціального портрету добровільно бездітних людей (Додаток Г).

3) Організація та безпосереднє проведення емпіричного дослідження було здійснено за допомогою анкетного опитування, показавши, при цьому ефективність використання даної форми. Для досягнення мети дослідження було проведене емпіричне дослідження.

4) Обробка результатів емпіричного дослідження дозволила в підсумку отримати сирі дані без математичного підрахунку. Усі отримані результати були представлені у відповідних графічних зображеннях для подальшого підрахунку за допомогою статистичних методів.

5) Проведення математично-статистичної обробки після якої було виявлено та обґрунтовано отримані результати, що дозволило визначити відповідну стратегію для подальшого виконання кваліфікаційної роботи, а саме, складання портрету добровільно бездітного українця та написання висновків.

На основі мети, завдань, прийнятних умов дослідження було проведено соціологічне опитування, яке мало на меті вивчення системи відношення української молоді до феномену «чайлдфрі» та його представників. Інструментарієм слугувала анкета за-для даного опитування, яка складалася з 17 запитань, які є закритими (Додаток Б).

Для того, аби повною мірою розібратися в проблематиці руху чайлдфрі та відношення молодиків до поданого феномену та його представників, в даній роботі було використано наступні методи дослідження:

- анкетування (проведення опитування серед молоді);
- збір і аналіз інформації;
- методи обробки та аналізу даних;
- метод побудови теорії (гіпотези) тощо.

Анкетне опитування є одним з найоптимальніших методів. Анкетування молоді України в поданому дослідженні проводилося на основі випадкової вибірки. Респонденти даного дослідження – представники вікової категорії від 17 до 35 років, що нині проживають на території України, в кількості 76 чоловік. Отримані дані оброблялися за допомогою традиційної статистики.

Пояснення передбачуваних перевірки гіпотез дослідження. В анкеті були вказані саме ті питання, які б могли показати виконання поставлених в дослідженні завдань і встановити, які підтвердилися, а які ні.

Гіпотеза дослідження – більшість представників української молоді має нейтральне ставлення до руху чайлдфрі та його представників.

Друге опитування (додаток Г) стосувалось саме представників руху чайлдфрі. Інструментарієм слугувала анкета за-для даного опитування, яка складалася з 14 запитань, як закритого так і відкритого типів. Анкетне

опитування було спрямовано на дослідження молоді України різної статі, віку, різних фінансових статків, життєвих цінностей та орієнтирів для подальшого складення соціального портрета добровільно бездітної особи. Вибірка була заснована на відповідях з питання 11 попереднього опитування (питання 11, додаток В), а саме 18 респондентів, що нині проживають на території України, та є представниками добровільно бездітних українців.

Генеральною сукупністю дослідження є студенти вищих навчальних закладів України.

Гіпотеза дослідження – соціальний портрет свідомо бездітного українця пов'язаний з такими факторами, як економічна стабільність, освіта, кар'єрні амбіції, культурні та соціальні уявлення.

Важливо зазначити, що результати дослідження можуть бути обмежені обраною вибіркою та методологією дослідження. Для отримання більш точних та репрезентативних результатів можуть знадобитися додаткові дослідження з більшою кількістю учасників.

2.2 Результати соціологічного опитування

Стосовно відношення української молоді до представників чайлдфрі було отримано наступні результати згідно з проведеним дослідженням.

Для того, щоб виявити представників чайлдфрі, до респондентів ставилося запитання «Чи хотіли б Ви мати дітей в майбутньому?». Розподіл відповідей зображено в додатках (питання 1, Додаток В). На основі аналізу даних, можна зробити висновок, що більшість молодих людей віддає перевагу завершенню навчання, розвитку кар'єри та пошуку партнера перед батьківством. За результатами опитування, 72,3% респондентів виразили бажання мати дітей у майбутньому, тоді як 27,7% заявили, що не бажають мати дітей. Це свідчить про те, що більшість молодих людей вважають сімейні цінності важливими і мають намір створити родину у майбутньому.

Виклики сьогодення диктують свої правила. Зазначимо, що на питання «Чи змінилось Ваше бажання мати дітей після повномасштабного вторгнення та які саме зміни відбулись?» (питання 2, додаток В) було надано такі відповіді:

- 1) Так, з'явилося бажання мати дітей (35,5% респондентів);
- 2) Так, зникло бажання мати дітей (3,9% респондентів);
- 3) Ні, війна не вплинула на бажання мати дітей (41% респондентів);
- 4) Ні, війна не вплинула на небажання мати дітей (6,6% респондентів);
- 5) Що до повномасштабного вторгнення, що під час нього – єдина позиція з приводу дітонародження (13% респондентів);

Ці дані свідчать про те, що війна та повномасштабне вторгнення мають значний вплив на бажання мати дітей серед респондентів. Частка тих, хто заявив про зміну свого бажання мати дітей після вторгнення, становить 35,5%, що є великою кількістю. Деякі зазначили, що з'явилося бажання мати дітей, тоді як інші заявили, що це бажання зникло.

Також важливо відзначити, що близько 41% респондентів заявили, що війна не вплинула на їхнє бажання мати дітей. Це може свідчити про різноманітність реакцій на стресові ситуації, такі як воєнний конфлікт.

Загалом, ці дані показують, що воєнний конфлікт має серйозний вплив на планування сімейного життя та бажання мати дітей серед опитаних.

Запотрібним є з'ясувати думку тих, хто не бажає заводити дитину, їм було поставлено запитання «Як ви думаєте чому люди не хочуть мати дітей?». В додатках (питання 3, додаток В) було відображено відповіді респондентів. Респонденти розділилися за відповідями в поданій залежності:

- Неблагополучні умови в сім'ї – 9,2% респондентів.
- Психологічна травма з дитинства – 13,2% респондентів.
- Не дозріли для того, щоб заводити дітей – 26,3% респондентів.
- Відсутність необхідності обзаводитися потомством – 2,5% респондентів;
- Політичні реалії диктують свої умови – 19,7% респондентів.

Таким чином, можна зазначити, що більшість представників молоді вважають, що люди не хочуть мати дітей, тому що ще недостатньо зрілі (фінансові та моральні чинники) за-для народження та виховання дитини. Другою, за результатами, а не за важливістю, є причина політичної нестабільності, яка викликана військовими діями на теренах України. Також зазначається, що можливо впливає психологічна травма з дитинства, тому вони і не хочуть мати дітей, бо бояться виховувати свою дитину, допустивши помилок власних батьків.

Відповіді респондентів на питання «Чи є у Вас діти?» представлені на діаграмі в додатках (питання 17, додаток В). Результати наступні:

- 93% молодих людей не мають дітей;
- 7% вже мають дитину.

Щоб з'ясувати відношення до childfree, необхідно дізнатися, скільки дітей виховувалося в сім'ї респондента, оскільки існує ймовірність, що це впливає на тих респондентів, які не мають бажання мати дітей у власній родині. Зважаючи на результати, можна зробити кілька спостережень:

- 56% респондентів росли з братом або сестрою; Це може свідчити про те, що вони мали досвід виховання в сім'ї з декількома дітьми, що може вплинути на їхнє ставлення до бажання мати дітей у майбутньому.

- 7% респондентів стверджує, що вирости в родині, де виховували 3-х дітей і більше; Це може вказувати на те, що невелика частина опитаних мала досвід виховання в багатодітній сім'ї, що також може вплинути на їхнє бажання мати дітей у майбутньому.

- 37% респондентів виховувалися одні (питання 4, додаток В). Це може свідчити про те, що значна кількість опитаних мала досвід виховання без братів або сестер, що також може вплинути на їхнє бажання мати дітей у майбутньому.

Загалом, результати показують, що досвід виховання в родині може мати певний вплив на бажання мати дітей у майбутньому серед респондентів.

Питання: «Сім'ю, в якій ви вирости оцінюєте як?» (питання 5, додаток В) було поставлено респондентам для того, щоб з'ясувати, чи має вплив фінансове становище родини, в якій виховувалися респонденти, що не хочуть мати дітей в майбутньому.

- 4% респондентів не змогли відповісти на це питання;
- 89% респондентів назвали батьківську сім'ю благополучною;
- 7% респондентів вважають, що вирости в неблагополучній родині.

На основі відповідей на цей питання можна припустити, що благополучність батьківської родини має опосередкований вплив на бажання мати дітей у власній родині.

Для того, щоб з'ясувати ставлення молоді до способу життя без дітей, було задане питання «Як Ви ставитесь до добровільної відмови людей від народження дітей?». Питання 6 (Додаток В) показує, такі результати:

- 41% респондентів мають позитивне ставлення;
- 3% не можуть відповісти;
- 56% молоді ставляться до відмови людей від народження дітей негативно.

Думка респондентів щодо умов, у яких повинні народжуватися діти, була визначена за допомогою поставленого питання і запропонованих варіантів відповідей (питання 7, Додаток В). Результати:

- 19% респондентів вважають, що діти повинні народжуватися за будь-яких умов; Це може означати, що для цих людей немає жорстких обмежень або вимог щодо умов, у яких народжуються діти. Вони можуть вважати, що головне - це бажання і здатність батьків забезпечити дитину любов та догляд, незалежно від інших факторів.

- 34%, висловили думку, що діти повинні народжувати у коханні; Це свідчить про те, що для цієї групи людей важливо, щоб батьки мали гармонійні стосунки та взаємне кохання перед народженням дитини. Вони

можуть вважати, що це сприятиме створенню благополучного середовища для розвитку дитини.

- для 18% респондентів обов'язковим є шлюб для народження дітей; Це може вказувати на традиційну точку зору, згідно з якою шлюб є необхідною передумовою для формування сім'ї та народження дітей. Для цих людей важлива стабільність і законність стосунків батьків перед народженням дитини

- для 29% опитаних важливим фактором є хороші матеріальні умови. Це може означати, що ця група респондентів вважає, що для належного забезпечення дитини потрібні достатні ресурси і фінансова стабільність. Вони можуть враховувати фактори, такі як житло, освіта, медична допомога та інші матеріальні аспекти при вирішенні питання про народження дитини.

Загалом, результати показують розмаїття поглядів респондентів на умови, у яких повинні народжуватися діти, і вказують на значення таких факторів, як любов, шлюб, матеріальне забезпечення та інші.

Для з'ясування у респондентів, звідки вони дізналися про рух чайлдфрі, було поставлено запитання: «Звідки ви дізналися про громадський рух «Чайлдфрі»?». На подане питання (питання 8, додаток В) відповідали респонденти, які знайомі з рухом чайлдфрі, а це 78%. З яких 9% стверджують, що дізналися про рух з книг і журналів, 21% дізналися зі ЗМІ, 22% дізналися від своїх друзів, і 48% дізналися з мережі Інтернет.

У проінформованих респондентів поцікавилися: «Де Ви зустрічали представників чайлдфрі?» Як видно з діаграми (питання 10, додаток В), можна зробити висновок про те, що ті респонденти, які чули про чайлдфрі, вони ж і зустрічали в житті представників руху. Також опитування свідчить про те, що більша частка респондентів зустрічали представників чайлдфрі:

- в компанії друзів (38%);
- інституті (41%);
- в школі (5%);

- на роботі (16%).

Для того, щоб з'ясувати ставлення опитуваних до представників чайлдфрі, було поставлено питання і запропоновані кілька варіантів відповіді (питання 11, додаток В). Результати свідчать, що:

- більшість (54%) байдужі до представників чайлдфрі;
- 7% до представників чайлдфрі ставляться позитивно;
- 39% мають негативне ставлення.

Більшість студентів вважають, що кожен повинен робити свій власний вибір у своєму житті, і немає сенсу забороняти їм що-небудь. Таким чином, можна зробити висновок, що учасникам байдуже, хочуть люди мати дітей чи ні – це справа кожного.

З метою з'ясування, чи є серед респондентів представники чайлдфрі було поставлено питання «Чи є Ви представником чайлдфрі?». Як видно з діаграми (питання 12, додаток В) 76,3% студентів не є представниками чайлдфрі, а 23,7% – підтримують рух та вважають себе представниками цього руху в повній мірі.

Питання «Як Ви вважаєте, чи варто заборонити рух чайлдфрі в Україні?» має такі результати: більшість респондентів байдужі взагалі (77%), 6% респондентів вважають (питання 13, додаток В), що рух потрібно заборонити, а 17% респондентів відповіли, що рух чайлдфрі забороняти не потрібно.

Розподіл молоді за статтю представлено в додатках (питання 14, додаток В). Як видно з наведеної діаграми, 31% опитаних студентів складають чоловіки, 69% – жінки.

Розподіл анкетованих за віком представлено в додатках (питання 15, додаток В). Діаграма демонструє різновікової потік опитуваних. Мінімальний вік респондента склав 17 років, а максимальний вік – 35 рік, що свідчить про проведення анкетування у загальноновживаній категорії «молодь». Середній вік склав 22 роки, таких респондентів було опитано у кількості 21 особа.

Розподіл респондентів за сімейним станом представлено у додатках (питання 16, додаток В). Як видно з діаграми найбільша частина молоді, а це

49% – живуть в незареєстрованому шлюбі, а інші 14% неодружений/незаміжня, 16% – це зареєстровані шлюби та 21% мають хлопця/дівчину.

Отже, як бачимо з відповідей на запропоновані питання анкети, гіпотеза проведеного соціологічного дослідження підтверджується: українська молодь до руху чайлдфрі та його представників має нейтральне відношення.

2.3 Соціальний портрет добровільно бездітної людини

На сучасному етапі розвитку сім'ї належні стосунки зазнали змін і продовжують трансформуватися досі. Тому важливо враховувати різні фактори, що впливають на такі зміни, щоб зберегти структуру сім'ї, в якій ядром є орієнтація на дітонародження. У зв'язку з цим, актуально охарактеризувати соціальний профіль захисників добровільної бездітності.

Інституційна криза сім'ї пояснює перехід від традиційної розширеної сім'ї до типу ядерної сім'ї зміною цінностей соціального розвитку, коли сім'я втратила контроль над певними функціями, які були передані іншим соціальним інститутам.

Цінності індивідуалізму, гедонізму, споживацтва, які останнім часом набули широкого поширення, затемнюють «шлюб на все життя», а народження дітей не займає того ж місця. На думку І. В. Романової, О. О. Жанбаз, одним з «продуктів, породжених сучасною постмодерністською цивілізацією, що свідчить про процеси зміни сімейно-ціннісних орієнтацій, є феномен чайлдфрі» [20, с. 90].

М.Л. Тантуррі виділяє п'ять принципів типології змінних, за якими слід розрізняти добровільну і мимовільну бездітність, що може бути основою для аналізу соціального профілю чайлдфрі:

- Сім'я, в якій відбувся процес соціалізації (рівень освіти батьків, наявність і кількість братів і сестер);

- Середні характеристики (вік, здоров'я, освіта, географічне положення);
- Змінні, що впливають на формування власної сім'ї (наприклад, співжиття, розлучення, постійний целібат);
- Робота (професійний статус, кар'єрні можливості);
- Ставлення та цінності (наприклад, релігійність, традиційні переконання, гендерна чутливість) [21, с. 6].

М.Т. Тантуррі, аналізуючи дослідження, проведені в Європі, наводить наступні дані. Поширеність ненавмисної бездітності зменшується з віком респондентів, тоді як прихильники добровільної бездітності стають більш численними. Мимовільна бездітність трохи частіше зустрічається серед чоловіків, ніж серед жінок. Добровільна бездітність серед чоловіків в основному пов'язана з низькою освітою, поганим здоров'ям і низьким соціальним статусом. Серед жінок ми бачимо протилежне: добровільна бездітність пов'язана з вищим соціальним статусом, університетським ступенем. Чоловіки і жінки, як правило, розглядають шлюб як старомодне хобі, причому багато хто з прихильників добровільної бездітності живуть без шлюбу. Однак всі згодні з жіночою роллю домогосподарки, яка, на думку М. Т. Тантуррі, є каменем спотикання у відносинах [21, с. 6-7].

За словами К. Парку, добровільно бездітні люди захисниками бездітності оцінюються як соціально небажані, менш пристосовані до навколишнього середовища, більш автономні та матеріалістичні, що орієнтовані на кар'єру. І краще тримати з ними дистанцію. Крім того, до жінок, які добровільно бездітні, ставляться менш прихильно, ніж до жінок з дітьми. Респонденти припустили, що жінка, яка добровільно відмовилася від народження дітей, у майбутньому буде менш щасливою. Загалом автор, спираючись на дані фокус-груп, демонструє наявність негативного ставлення, стигми для чайлдфрі з боку своїх опонентів (деякі відзначали великі медичні внески для «не батьків», доступність послуг лише для батьків, більший робочий день, ніж колеги з дітьми тощо) [22, с. 23-24; 23].

Багато бездітних жінок, за словами М. Келлі, відчули, що зіткнулися з несхваленням з боку друзів і сім'ї. Вони розцінювалися ними як егоїстичні, некоректні, незрілі, невдалі, неприродні, безвідповідальні, важко зрозумілі тощо. При цьому деякі добровільно бездітні жінки зазначили, що «мати дітей – це ще більш егоїстичний вибір». Крім того, вони розробили ідею альтернативної жіночності, заснованої на владі та незалежності, яка була поставлена як тягар або жертвоприношення проти цілей материнства [24, с. 162-163].

Підводячи підсумок сказаному, ми бачимо, що на сучасному етапі розвитку суспільства та сім'ї, батьківства та шлюбу відбуваються трансформаційні процеси. Змінюються уявлення про сім'ю як певну цінність, з'являються нові форми сімейно-шлюбних відносин, вступ до шлюбу мотивується прагматичними мотивами, а прагнення зробити кар'єру впливає на рішення про народження дитини, заперечується репродуктивна функція. Для сучасної жінки народження дитини поза шлюбом або відмова від народження дітей вже не розглядається виключно як девіація.

Охарактеризувавши соціальний портрет за роботами науковців важливо скласти соціальний портрет молодого українця, який створено за проведенням соціологічного опитування (Додаток Г) тих респондентів, які є представниками руху чайлдфрі (на основі результатів питання 11, додаток В).

Важливо зазначити, що актуальність дослідження соціального портрета представників childfree в українському суспільстві та відповідної моделі репродуктивної поведінки є результатом кризи відтворення населення наприкінці ХХ століття. Незважаючи на демографічну політику, спрямовану на підвищення народжуваності, говорити про вирішення проблем у сфері репродуктивної поведінки не можна. Звернення до вивчення репродуктивної поведінки та childfree як однієї з моделей передбачає вирішення наукових проблем, пов'язаних з дослідженням закономірностей репродуктивної поведінки, і об'єктивно потребує науково-теоретичного обґрунтування шляхів

та методів управління процесом відтворення населення для якнайшвидшого подолання існуючих проблем.

Результати опитування приборників течії чайлдфрі наступні:

Питання 1 – Місце проживання: більшість респондентів (89%) проживають у містах, тоді як лише 11% проживають у селах (Додаток Г).

Питання 2 – Рівень освіти: більшість респондентів (77,8%) мають вищу освіту, а 22,2% мають середньо-технічну освіту (Додаток Г).

Питання 3 – Зайнятість: найбільша частина респондентів (18 осіб) є студентами, 8 осіб працюють на неповну ставку, 6 осіб працюють на повну ставку, а 4 особи є безробітними (Додаток Г).

Питання 4 – Важливі цінності: найбільш важливими цінностями для респондентів є здоров'я (18 осіб), освіта (18 осіб), матеріальна забезпеченість (16 осіб), сім'я (16 осіб) та успіх в житті (15 осіб). Ніхто з респондентів (0 осіб) не обрав дітей як важливу цінність (Додаток Г).

Питання 5 – Причини бездітності: найпоширенішою причиною бездітності серед респондентів є волевиявлення (14 осіб), за якими слідує економічні обставини (3 особи) та медичні проблеми (1 особа) (Додаток Г).

Питання 6 – Чинники, з якими респонденти зіткнулися через бездітність: серед них соціальний тиск (3 особи), проблеми у стосунках з родиною/друзями (3 особи), страхи щодо майбутнього (3 особи), розрив стосунків (4 особи) і психологічний тиск від старшого покоління (5 осіб) (Додаток Г).

Питання 7 – Психологічна або емоційна підтримка: близько половини респондентів (8 осіб) отримують психологічну або емоційну підтримку від родини, друзів або груп підтримки щодо своєї бездітності, 10 осіб відмітили протилежне (Додаток Г).

Питання 8 – Сприйняття бездітності: багато респондентів (12 осіб) сприймають свою бездітність позитивно як свободу і самовизначення, однак є й ті, хто сприймає її негативно через бажання мати дитину, але неможливостей це зробити (Додаток Г).

Питання 10 – Ставлення суспільства: близько половини респондентів (51%) вважають, що ставлення суспільства до людей, які обрали життя без дітей, є байдужим. Є і ті, хто вважає його позитивним (22%) або негативним (27%) (Додаток Г).

Питання 11. Зміна решти у майбутньому: багато респондентів (84%) не очікують зміни свого решти щодо бездітності у майбутньому (Додаток Г).

Питання 12 – Віковий демограф: багато респондентів (72%) належать до вікової групи від 17 до 25 років, тоді як 28% належать до групи від 26 до 35 років (Додаток Г).

Питання 13 – Стать: 66,7% респонденток і 33,3% респондентів (Додаток Г).

Питання 14 – Сімейний стан: найпоширеніший сімейний стан серед респондентів – зустрічаюся (55,7%), а також співмешкання (16,6%) та не заміжня / неодружений (16,6%) (Додаток Г).

Окремо слід розглянути питання стосовно переваг, які для себе визначають респонденти, через вибір життя без дітей (Питання 9, додаток Г), так як воно є відкритим.

Після аналізу відповідей можна зробити наступні висновки про переваги бездітного життя на основі думки респондентів:

1. Бездітне життя надає більше свободи та можливості присвятити час власним цілям та інтересам.
2. Відсутність дітей дозволяє краще управляти фінансами та мати більшу фінансову стабільність.
3. Бездітні люди мають більше часу для розваг, подорожей та особистих хобі.
4. Вони можуть уникнути додаткового стресу, пов'язаного з вихованням та забезпеченням дітей.
5. Бездітність дозволяє зосередитися на кар'єрному рості та досягненнях.
6. Люди без дітей можуть насолоджуватися більшим спокоєм і релаксом у їхньому повсякденному житті.

7. Вони мають більше можливостей для самовдосконалення, особистого розвитку та самовираження.

8. Бездітне життя надає більше часу для побудови стосунків з партнером та розширення соціальних контактів.

9. Це також дає можливість більш активно займатися здоров'ям та фізичною формою.

Отже, за думкою респондентів, усвідомлений вибір життя без дітей має багато переваг – більша свобода, фінансова стабільність, більше часу для себе та своїх інтересів, зменшений рівень стресу, можливості для особистого розвитку та покращення якості життя в цілому.

За аналізом результатів анкетування представників свідомо бездітних українців (додаток Д), можна скласти узагальнений портрет свідомо бездітних українців, який показує, що це група людей, які переважно мають вищу освіту, проживають у містах і в основному зайняті на роботі або навчанні. Вони високо цінують здоров'я, освіту, матеріальну забезпеченість та сімейні цінності. Бездітність у багатьох випадках обумовлена волевиявленням, економічними обставинами або медичними проблемами.

Це люди, які зіткнулися з соціальним тиском і страхами щодо майбутнього через свою бездітність. Багато з них шукають психологічну або емоційну підтримку від родини, друзів або спеціалізованих груп. Важливо відзначити, що багато з них сприймають свою бездітність позитивно як свободу і самовизначення, але також є ті, хто відчуває негативні наслідки через бажання мати дитину, але неможливостей це зробити.

Це група людей, яка стикається з байдужим або навіть негативним ставленням суспільства до свого вибору життя без дітей. Багато з них не очікують зміни свого становища у майбутньому і часто належать до молодшої вікової категорії.

Узагальнено можна сказати, що це група освічених, активних та самосвідомих людей, які вирішили не мати дітей з різних причин і шукають розуміння та підтримку у своєму виборі.

Однак говорити про егоїзм тих, хто добровільно відмовляється від народження дітей, не слід, оскільки вони прагнуть повністю реалізувати свій енергетичний потенціал, наповнити себе знаннями та показати себе з кращого боку, стараючись бути корисними суспільству.

Гіпотеза дослідження, що була описана на початку даної частини емпіричного дослідження, а саме: соціальний портрет свідомо бездітного українця пов'язаний з такими факторами, як економічна стабільність, освіта, кар'єрні амбіції, культурні та соціальні уявлення – є повністю підтвердженою.

Висновки до Розділу 2

У розділі 2 кваліфікаційної роботи бакалавра «Соціальний портрет добровільно бездітної людини в Україні» було досліджено характеристики та особливості людей, які свідомо обирають бездітний спосіб життя в українському суспільстві. За результатом написання розділу можна зрбити наступні висновки:

1) Було пояснено методологічні принципи та підходи, які було використано для проведення емпіричного дослідження. Це включало опис методів збору даних, аналізу інформації, вибір вибірки для дослідження та інші аспекти, які сприяли отриманню об'єктивних результатів дослідження. Таким чином виділено основні етапи проведення емпіричного дослідження: теоретико-методологічний аналіз наукової літератури; розробка анкет соціологічного опитування; організація та безпосереднє проведення емпіричного дослідження через анкетне опитування (Google Forms); обробка результатів емпіричного дослідження; проведення математично-статистичної обробки; обґрунтування отриманих результатів.

2) Було представлено результати соціологічного опитування, яке було проведено з метою визначення відношення українського студентства до феномену «чайлдфрі» та прихильників цього суспільного руху, а також за-для

вивчення соціального портрету добровільно бездітних українців. Було проаналізовано дані та висвітлено основні тенденції, а також сформовано висновки, які було зроблено на основі опитувань. Таким чином, гіпотези досліджень, а саме: 1) більшість представників української молоді має нейтральне ставлення до руху чайлдфрі та його представників; 2) соціальний портрет свідомо бездітного українця пов'язаний з такими факторами, як економічна стабільність, освіта, кар'єрні амбіції, культурні та соціальні уявлення – було повністю підтверджено.

3) Було створено та описано соціальний портрет типової людини, яка обирає бездітний спосіб життя в українському суспільстві. Результати дослідження показали, що українські чайлдфрі – переважно мають вищу освіту, проживають у містах і в основному зайняті на роботі або навчанні. Вони високо цінують здоров'я, освіту, матеріальну забезпеченість та сімейні цінності, прагнуть повністю реалізувати свій потенціал, набути знань та виявити себе з кращого боку, бути корисними суспільству, а також сприймають свою бездітність позитивно як свободу і самовизначення.

Написання другого розділу та проведені дослідження дозволили глибше зрозуміти соціальний контекст та мотивації людей, які обирають бездітний спосіб життя в Україні, а також створити об'єктивний портрет цієї категорії осіб на основі емпіричних даних.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження на тему «Чайлдфрі як соціальний феномен сучасності» ми дійшли наступних висновків:

1. Феномен «чайлдфрі» виник у зв'язку зі змінами в суспільстві та цінностях людей. Люди, які обирають бездітний спосіб життя, роблять це з різних причин, таких як бажання зосередитися на кар'єрі, особистому розвитку, вільному часі, фінансовій незалежності, або просто відчуття непридатності для батьківства.

На основі проведеного дослідження було сформовано наступне тлумачення визначення childfree: феномен, який розуміється, як прояв певної субкультури та ідеології, що характеризується навмисним та свідомим вибором особистості не мати дітей, без впливу будь-яких фізіологічних проблем. Представники руху Childfree, відокремлюючи власні потреби та розставляючи пріоритети, змінюють фокус з сім'ї на кар'єру і самореалізацію.

Цей феномен стає все більш поширеним у сучасному світі, де індивідуальність та свобода вибору отримують все більше значення. Таким чином, зародження феномену «чайлдфрі» пов'язане зі змінами у цінностях, уявленнях про сім'ю та ролі чоловіка і жінки в суспільстві.

2. Причини та мотиви, які підштовхують пари до відкладання народження дітей або взагалі відмови від цього, є різноманітними і включають економічні, культурні та особисті фактори. Серед причин та мотивів, які підштовхують людей до добровільної бездітності, можна виділити наступні:

- Економічні міркування (стабільність життя з економічної точки зору та уникнення додаткових витрат).
- Бажання мати більше часу для себе, своїх хобі, подорожей та саморозвитку.
- Прагнення побудувати сім'ю, де увага приділяється одне одному на основі любові та бажання бути разом, а не лише на батьківській відповідальності.

– Емоційні мотиви, які можуть варіюватися від негативного ставлення до дітей до загального позитивного емоційного ставлення до чужих дітей.

– Бажання уникнути пологів та зберегти фізичну й емоційну гармонію.

Додатково, виділено «екзотичні» причини – страх перед перенаселенням планети, дефіцитом ресурсів, економічними кризами та поганою екологічною ситуацією, які також можуть впливати на рішення про бездітність.

3. Українське суспільство вже відчуло вплив бездітного руху на різні сфери суспільного життя, включаючи демографічні та економічні показники, а також фізичне та психологічне здоров'я. Популяризація чайлдфрі як стилю життя впливає на сучасне українське суспільство, де індивідуальні права стають важливими. Цей феномен може викликати дискусії та суперечки, оскільки традиційні цінності сім'ї та народження дітей були одними з основних цінностей українського суспільства. Розуміння та прийняття різноманітності життєвих шляхів стає важливим аспектом сучасного суспільства.

Зростання популярності чайлдфрі також пов'язано з економічними факторами, високим рівнем економічного навантаження, високими витратами на виховання дитини та змінами в кар'єрних планах, що робить бездітне життя привабливішим. Жінки все більше прагнуть до кар'єри та самореалізації, що може призвести до вибору бездітного життя. Загалом, рух чайлдфрі відображає сучасні тенденції у суспільстві та індивідуальні вибори людей щодо батьківства.

4. Емпіричне дослідження, проведене серед української молоді, продемонструвало, що молодь 17-35 років до руху чайлдфрі має нейтральне ставлення. Результати дослідження також показали, що причини відмови від народження дітей є досить різноманітними: найпоширенішою причиною бездітності серед респондентів є волевиявлення, за цим слідує економічні обставини та медичні проблеми.

Представників цієї течії можна охарактеризувати як осіб, котрі високо цінують свободу, фінансову стабільність, час для себе та своїх інтересів, а також вони піклуються про власне психологічне здоров'я (через зменшення рівня стресу), можливості для особистого розвитку та покращення якості життя в цілому.

Українські чайлдфрі переважним чином мають вищу освіту, проживають у містах і в основному зайняті на роботі або навчанні. Вони високо цінують здоров'я, освіту, матеріальну забезпеченість та сімейні цінності. Це люди, які зіткнулися з соціальним тиском і страхами щодо майбутнього через свою бездітність. Багато з них шукає психологічної або емоційної підтримки від родини, друзів або спеціалізованих груп й тому знаходяться у пошуках розуміння та підтримки власного вибору – життя без дітей. Вони прагнуть повністю реалізувати свій потенціал, набути знань та виявити себе з кращого боку, бути корисними суспільству. Вони сприймають свою бездітність позитивно як свободу і самовизначення.

Таким чином, було підтверджено гіпотезу нашої роботи: соціальний портрет свідомо бездітного українця пов'язаний з такими факторами, як рівень економічної стабільності, освіта, кар'єрні амбіції, культурні та соціальні уявлення. Це важливо враховувати при аналізі та розумінні сучасних тенденцій у репродуктивній поведінці та сімейних цінностях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ломакін І. В. Чайлдфрі або добровільно бездітні. До зумовлення концептуального поля досліджень не-батьківства. Моніторинг громадської думки: Економічні та соціальні зміни. 2019. № 6. С. 394-436.
2. Малюга М.М. Трансформаційні зміни суспільних інститутів в Україні в ХХІ столітті / М.М. Малюга, 2019 (3). – С. 67–69.
3. Узлов Н. Д. Задоволеність шлюбом, сімейна адаптація та згуртованість у сім'ях з дітьми і без дітей. 2011. С. 24-33.
4. Sinn H.-W. Europes Demographic Deficit: A Plea for Child Pension System. Institute for Economic Research at the University of Munich, Timbergen Lectures, Amsterdam, 22 October 2004. – 46 p.
5. Кравець В.П. Психологія сімейного життя: (навчальний посібник для педвузів із спец. «практична психологія»). М-во о. У. – Тернопіль, 1995. – 105 – 121 с.
6. Добровільна бездітність URL: www.haduchadif.ucoz.com (Дата звернення: 16. 03. 2024)
7. Veevers E. Childless by choice. URL: <http://www.worldcat.org/title/childless-bychoice/oclc/6159965> (Дата звернення: 10. 02. 2024)
8. Betty Friedan. The Feminine Mystique. 1963. URL: <https://nationalhumanitiescenter.org/ows/seminars/tcentury/FeminineMystique.pdf> (Дата звернення: 23. 01. 2024)
9. Erich Fromm. Escape from freedom. USA. Farrar & Rinehart. 1941. 257 с.
10. Міжнародний день чайлдфрі URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Міжнародний_день_чайлдфрі (Дата звернення: 30. 01. 2024)
11. International childfree day URL: <https://internationalchildfreeday.com/winner-announcement/> (Дата звернення: 03. 04. 2024)
12. Камзін Н., Камзіна Є., Камзіна О. Роль інстинктів при виборі стратегії childfree. Вплив культури на інстинкт. Litres, 2017. 70 с.

13. Abma J., Martines G. Voluntary childlessness among American men and women in the late 1980s. *Social biology*, 1991. С. 79-93
14. Шевченко Л. О., Кобікова Ю. В. Гендер у психологічних та соціологічних дослідженнях: навч. посібник. Київ, 2015. 148 с.
15. Життя без дітей: чайлдфрі по-українськи. URL : <https://www.life.pravda.com.ua/travel/2009/11/12/33004> (Дата звернення: 15. 04. 2024)
16. Рух чайлдфрі: філософія особистого комфорту. URL <http://www.for-ua.com/analytics/2013/03/11/080046.html> (Дата звернення: 19. 04. 2024)
17. Brown A. Growing share of childless adults in U.S. don't expect to ever have children. URL : <https://www.pewresearch.org/shortreads/2021/11/19/growing-share-of-childless-adults-in-u-s-dont-expect-to-ever-have-children/>. (Дата звернення: 12. 01. 2024)
18. Кобикова Ю. В., Колесавіна О. О. Особливості сімейних установок дівчат чайлдфрі. Гендерна політика міст: історія і сучасність: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. / під ред. Н. Бібік, Г. Фесенко, О. Першай. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова: Вип. 5. 349 с. С. 133–136.
19. За лаштунками слави: українські знаменитості, які не мають дітей URL: <https://stars.comments.ua/ua/news/show-business/za-lashtunkami-slavi-ukrainski-znamenitosti-yaki-ne-mayut-ditey-730193.html> (Дата звернення: 01. 05. 2024)
20. Романова І.В., Жанбаз О.О. Чайлдфрі в контексті трансформації сімейних відносин. 2014. № 12. С. 89-97.
21. Tanturri M.L. The Determinants of Childlessness Among Men and Women in Later Adult Life in Italy: Do They Differ? New Orleans, 2012.
22. Park K. Stigma management among the voluntarily childless. *Sociological Perspectives*. 2002. № 1. С. 21-45
23. Гончар Л. В., Кравченко Т. В., Мачуська І. М., Павицька К. М., Хижняк А. В. Формування сімейних цінностей у дітей шкільного віку в сучасних соціокультурних умовах: монографія/ за заг. ред. Гончар Л. В. Харків: «Друкарня Мадрид», 2016. 176 с.

24. Kelly M. Women's voluntary childlessness: a radical rejection of motherhood? *WSQ: Women's Studies Quarterly*. 2010. № 37 (2). С. 157-172

25. Бега М. І. Вплив гендерних стереотипів на чоловічі та жіночі ролі в сучасній сім'ї // *Вісник київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Філософія. Політологія.* – 2008. – №89-90. – 18 с.

26. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій МАУП. - К., 2001. 34 с.

27. Війна, гроші і чайлдфрі: що ще перешкоджає українцям покращувати демографічну ситуацію в країні URL: <https://sobor.com.ua/news/demografiya-17> (Дата звернення: 27. 04. 2024)

28. Катастрофа чи надія ще є? Аналіз демографічної перспективи України URL: <https://glavcom.ua/columns/olexkush/katastrofa-chi-nadija-shche-je-analiz-demohrafichnoji-perspektivi-ukrajini-960508.html> (Дата звернення: 28. 04. 2024)

29. Лісовий, В.М., Шурма І.М., Коробчанський В.О., Лантух А.П., Вакуленко С.М., Мірошніченко М.С. Сучасна українська сім'я: медико-соціальні аспекти. Харків: Майдан, 2009. 268 с.

30. Мізай Я. Рух чайлдфрі останнім часом стає все популярнішим і в Україні. URL : [http:// www.1tv.com.ua/uk/news/2012/03/25/18468](http://www.1tv.com.ua/uk/news/2012/03/25/18468) (Дата звернення: 15. 04. 2024)

31. Морозова О., Іліуц К. Чайлдфрі: прогресивне мислення чи хвороба постіндустріальних країн. URL : [http:// www.conf-cv.at.ua/forum/87-863-1](http://www.conf-cv.at.ua/forum/87-863-1) (Дата звернення: 05. 03. 2024)

32. Рух чайлдфрі: філософія особистого комфорту. URL: [http:// www.for-ua.com/analytics/2013/03/11/080046.html](http://www.for-ua.com/analytics/2013/03/11/080046.html) (Дата звернення: 07. 04. 2024)

33. Свідома бездітність. URL: <https://cutt.ly/9H9D08n> (Дата звернення: 17. 03. 2024)

34. Стрельник О. (Не)батьківство як вибір: добровільна бездітність у наукових та суспільних дискусіях. *Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут».* 2012. URL:

http://socio-journal.kpi.kiev.ua/archive/2012/2/2_2012.pdf (Дата звернення: 15. 03. 2024)

35. Улановська А. Основні методи збору даних для соціологічних досліджень: переваги та недоліки. Декада студентської науки (Маріупольський державний університет, м. Київ, 2024)

36. Улановська А. Причини свідомої бездітності в українських реаліях. Декада студентської науки (Маріупольський державний університет, м. Київ, 2024)

37. Улановська А. Соціальний феномен чайлдфрі: світові та українські реалії. IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Міжкультурна комунікація і глокалізаційні процеси в соціологічному вимірі» (Маріупольський державний університет, м. Київ, 2023).

38. Форотинська О.В. Чайлдфрі – міфи і реальність / О.В.Форотинська // «Я» «Сексуальні права та репродуктивна відповідальність». - No 27 (2011). – 40 с.

39. Черенько Л. М., Полякова С. В., Шишкін В. С., Реут А. Г., Крикун О. І., Когатько Ю.Л., Заяць В. С., Клименко Ю. А. Якість життя населення України та перші наслідки війни / Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім. М. В. Птухи. Київ, 2023.

40. Шаповал А. «Чайлд-фрі» – новітня загроза зниження народжуваності. URL: <http://www.viche.info/journal/2568/> (Дата звернення: 14. 01. 2024)

41. Шевченко Л. О. Гендер у психологічних та соціологічних дослідженнях: навч. посіб., Київ, 2015. URL: http://afew.org.ua/wp-content/uploads/2015/08/Gender-Study_for-web.pdf (Дата звернення: 25. 02. 2024)

42. Щербань П. Психологія сучасної сім'ї та педагогіка сімейних взаємин Рідна школа. - 2005. - 14-15 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Обкладинка американського журналу «Time» 2013 року, темою випуску став феномен чайлдфрі / time.com

АНКЕТА

«Відношення української молоді до чайлдфрі»

Шановний респондент!

Запрошуємо Вас взяти участь в анонімному опитуванні щодо відношення української молоді до чайлдфрі.

Дякуємо за співпрацю!

1. Хотіли б Ви мати дітей в майбутньому?

- 1) Так
- 2) Ні

2. Чи змінилось Ваше бажання мати дітей після повномасштабного вторгнення та які саме зміни відбулись?

- 1) Так, з'явилося бажання мати дітей
- 2) Так, зникло бажання мати дітей
- 3) Ні, війна не вплинула на бажання мати дітей
- 4) Ні, війна не вплинула на небажання мати дітей
- 5) Що до повномасштабного вторгнення, що під час нього – єдина позиція з приводу дітонародження

3. Як Ви вважаєте чому люди не хочуть мати дітей?

- 1) Психологічна травма з дитинства.
- 2) Неблагополучні умови в сім'ї.
- 3) Відсутність необхідності обзаводитися потомством.
- 4) Ще не дозріли для того щоб заводити дітей.
- 5) Політичні реалії диктують свої умови.

4. Скільки дітей в сім'ї, в якій Ви виростили:

- 1) 1
- 2) 2
- 3) 3 і більше

5. Сім'ю, в якій ви виростили оцінюєте як:

- 1) Благополучну
- 2) Неблагополучну
- 3) Важко відповісти

6. Як Ви ставитесь до добровільної відмови людей від народження дітей?

- 1) Негативно
- 2) Позитивно
- 3) Важко відповісти

7. Діти повинні народжуватися (можна обрати декілька варіантів):

- 1) У будь-яких умовах, діти - це щастя
- 2) Діти повинні народжуватися у коханні
- 3) Коли є матеріальні умови
- 4) Діти повинні народжуватися в шлюбі

8. Звідки Ви дізналися про громадський рух «чайлдфрі»?

- 1) ЗМІ
- 2) Інтернет
- 3) Друзі
- 4) Книги, Журнали

9. Зустрічали Ви в житті представників чайлдфрі?

- 1) Так (переходьте до наступного питання)
- 2) Ні (переходьте до №14)

10. Де Ви зустрічали представників чайлдфрі?

- 1) В школі
- 2) В інституті
- 3) На роботі
- 4) У компанії друзів

11. Як Ви ставитесь до представників чайлдфрі?

- 1) Позитивно
- 2) Негативно
- 3) Байдужий

12. Чи є Ви представником чайлдфрі?

- 1) Так
- 2) Ні

13. Як Ви вважаєте, чи варто заборонити рух чайлдфрі в Україні?

- 1) Так
- 2) Ні
- 3) Байдуже

14. Ваша стать:

- 1) Ч
- 2) Ж
- 3) Не визнач.

15. Ваш вік _____

16. Ваш сімейний стан:

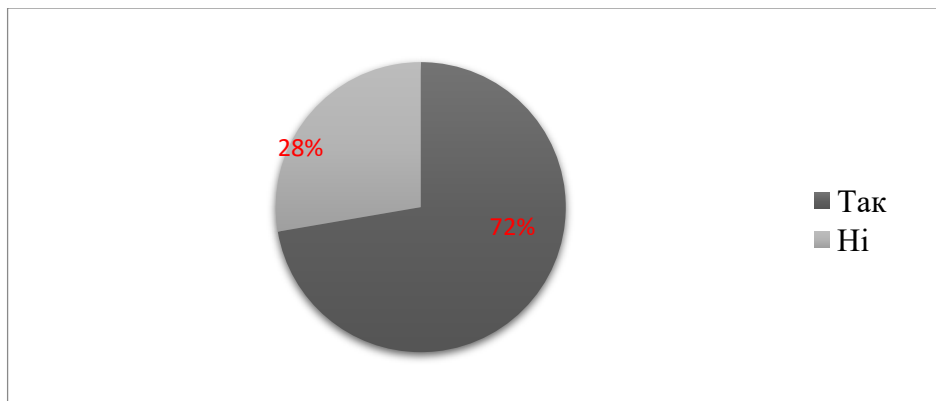
- 1) Зареєстрований шлюб
- 2) Незареєстрований шлюб
- 3) Розлучена / розлучений
- 4) Вдова / вдівець
- 5) Не заміжня / неодружений
- 6) Зустрічаюсь

17. Чи є у Вас діти?

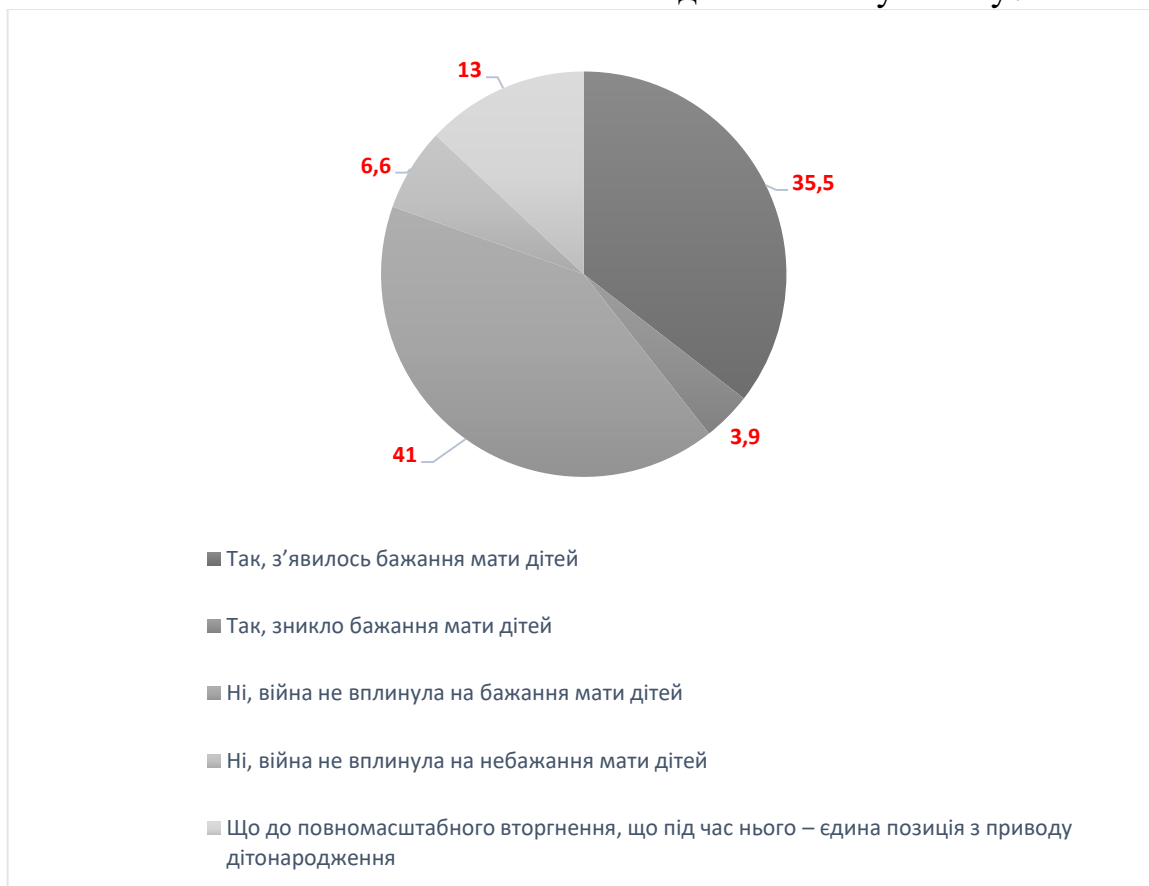
- 1) Так
- 2) Ні

Дякуємо за участь!

РЕЗУЛЬТАТИ
анкетного опитування української молоді з метою визначення
відношення до руху чайлдфрі

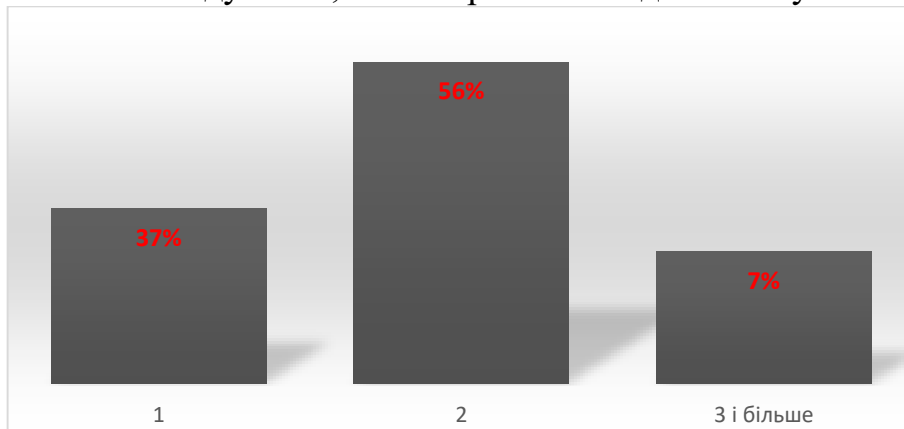
Питання 1 – Чи хотіли б Ви мати дітей в майбутньому?

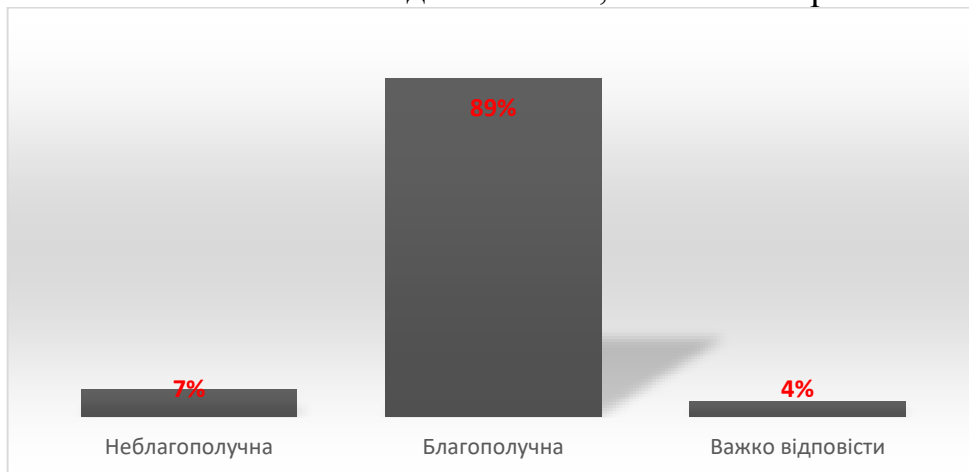
Питання 2 – Чи змінилось Ваше бажання мати дітей після повномасштабного вторгнення та які саме зміни відбулись?

Питання 3 – Як Ви думаєте, з якої причини люди не хочуть мати дітей?

Питання 4 – Скільки дітей в сім'ї, в якій Ви виростили?

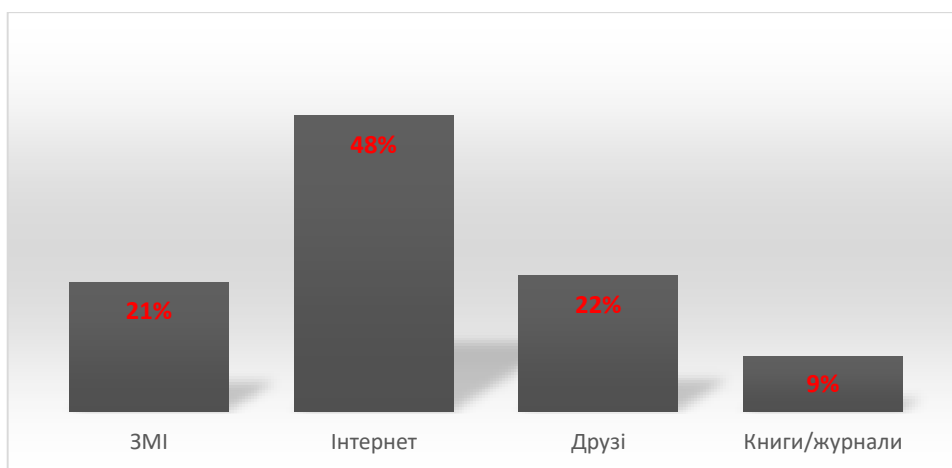
Питання 5 – Сім'ю, в якій ви виростили оцінюєте як?

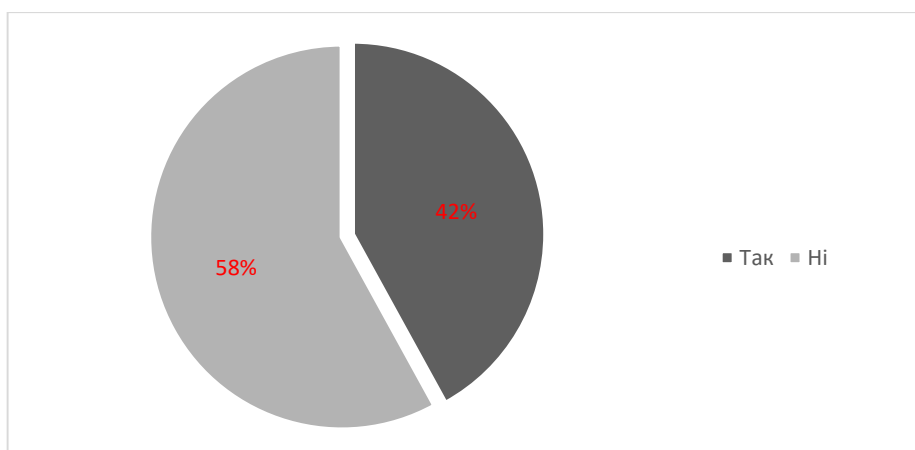
Питання 6 – Як Ви ставитеся до добровільної відмови людей від народження дітей?

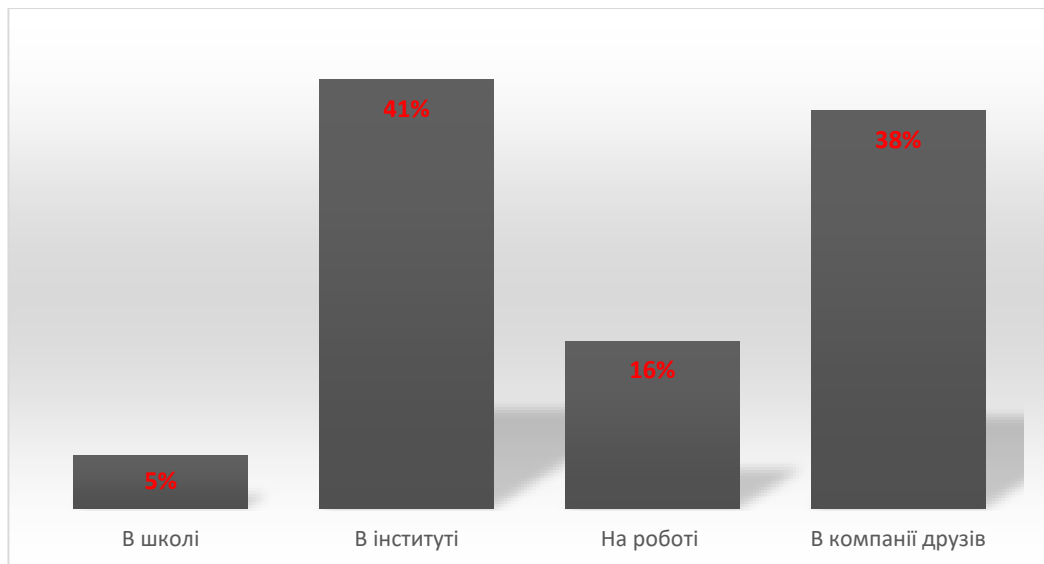
Питання 7 – Діти повинні народжуватися...

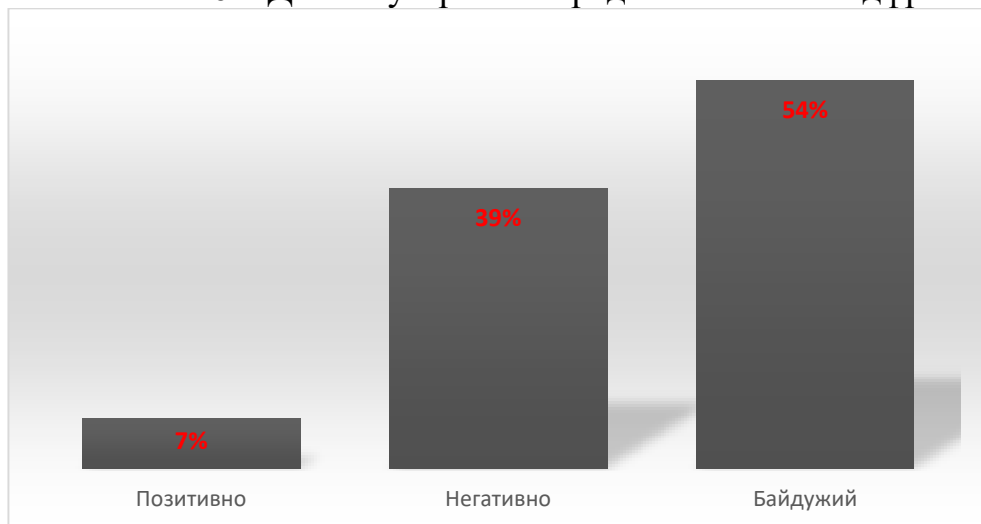
Питання 8 – Звідки ви дізналися про громадський рух «Чайлдфрі»?

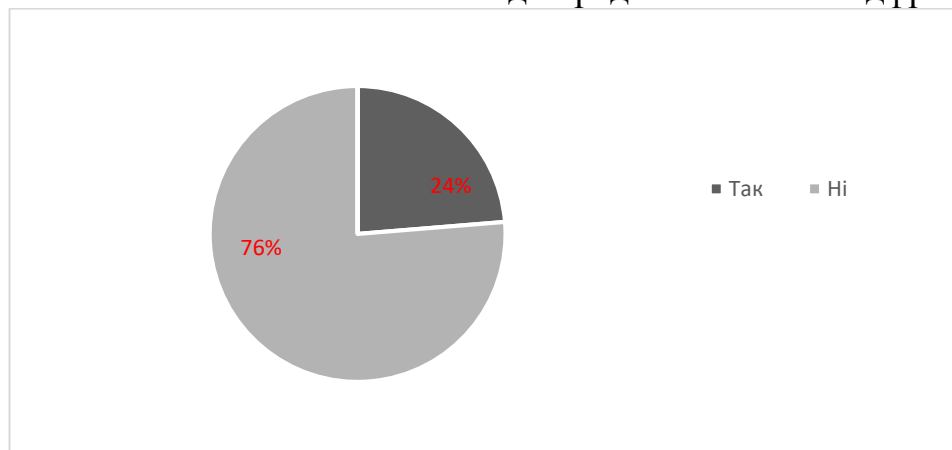
Питання 9 – Зустрічали Ви в житті представників чайлдфрі?

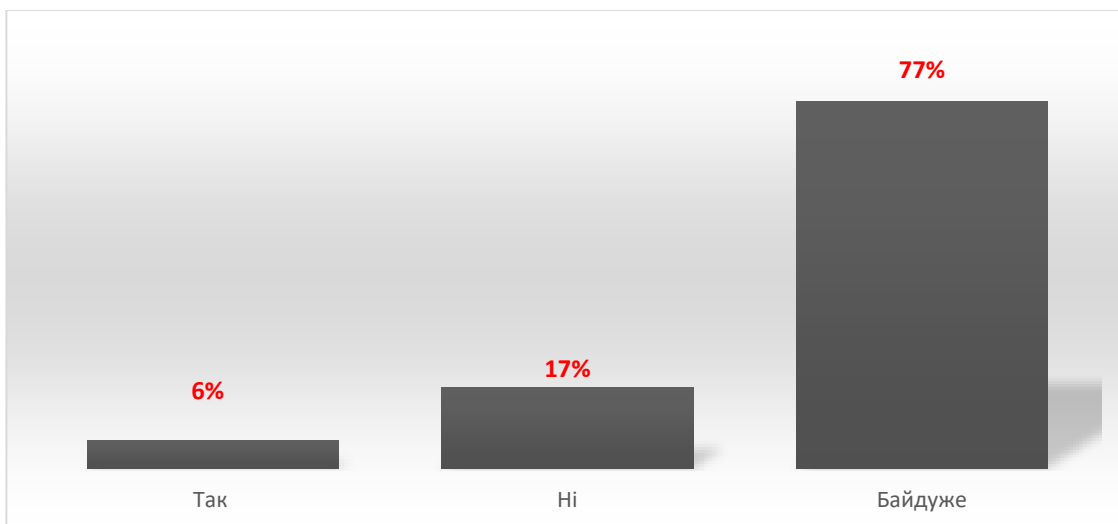
Питання 10 – Де Ви зустрічали представників чайлдфрі?

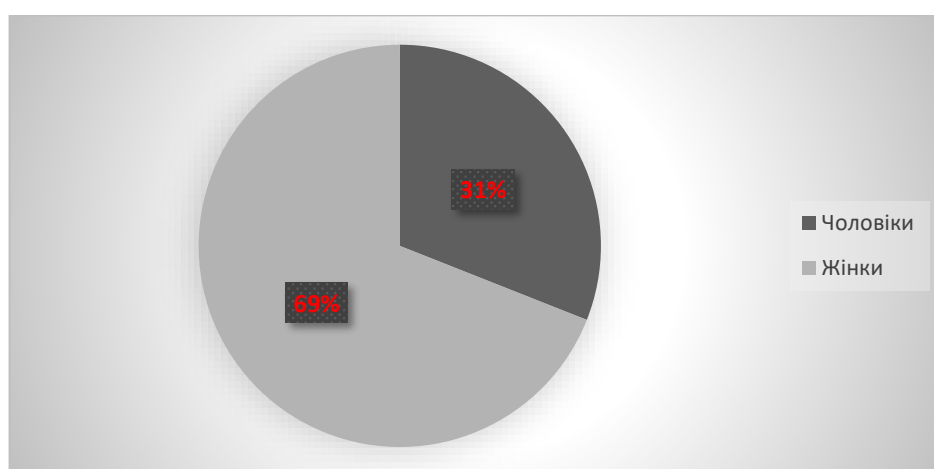
Питання 11 – Як Ви ставитесь до представників чайлдфрі?

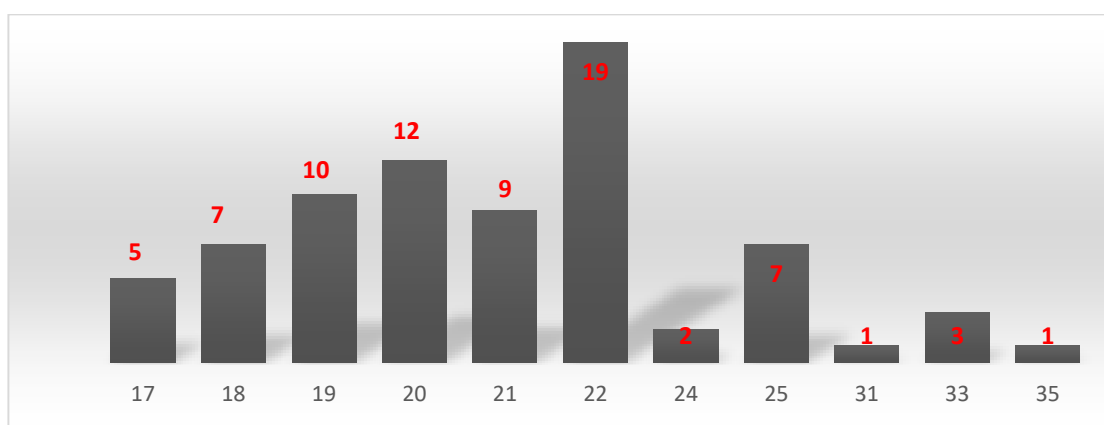
Питання 12 – Чи є Ви представником чайлдфрі?

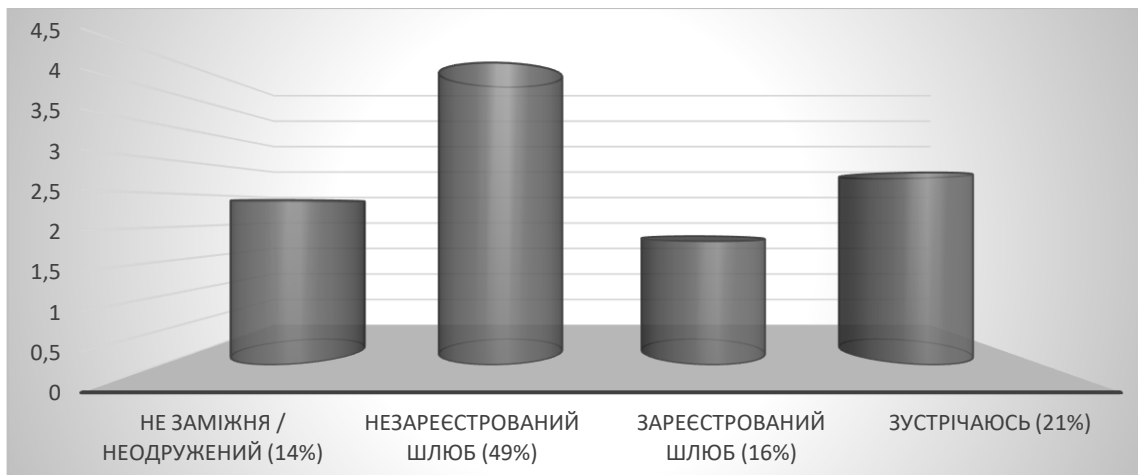
Питання 13 – Як Ви вважаєте, чи варто заборонити рух чайлдфрі в Україні?

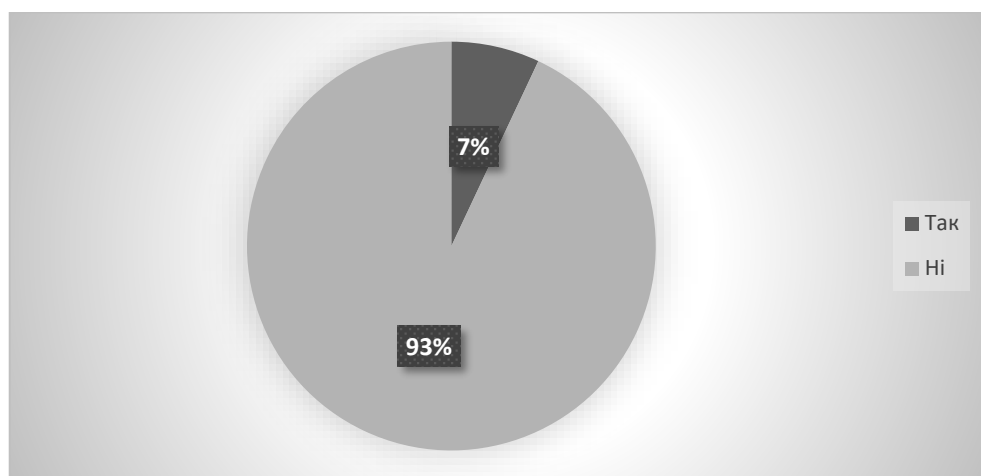
Питання 14 – Ваша стать

Питання 15 – Ваш вік

Питання 16 – Ваш сімейний стан

Питання 17 – Чи є у Вас діти?

АНКЕТА

«Соціальний портрет добровільно бездітного українця»

Шановний респондент!

Запрошуємо Вас, як представника руху чайлдфрі, взяти участь в анонімному опитуванні.

Дякуємо за співпрацю!

1. Місце проживання:

- а) Місто
- б) Село

2. Рівень освіти:

- а) Початкова освіта
- б) Середньо-технічна освіта
- в) Вища освіта

3. Зайнятість (можна обрати 2 варіанти відповіді):

- а) Працюю на повну ставку
- б) Працюю на неповну ставку
- в) Безробітний(а)
- г) Студент(ка)

4. Виберіть найбільш важливі для Вас цінності (можна обрати не більше 5-ти варіантів відповідей):

- а) Сім'я
- б) Здоров'я
- в) Любов
- г) Діти
- д) Друзі
- е) Освіта
- ж) Гарна робота
- з) Матеріальна забезпеченість
- и) Успіх в житті
- і) Свобода, незалежність
- л) Професійна самореалізація
- п) Творчість
- р) Задоволення, розвага
- с) Духовне вдосконалення, пізнання
- т) Суспільне визнання і пошана

5. Яка причина Вашої бездітності?

- а) Медичні проблеми
- б) Економічні обставини
- в) Волевиявлення

6. З якими чинниками Ви зіткнулись через рішення бути бездітним(ою)?

- а) Соціальний тиск
- б) Проблеми у стосунках з родиною/друзями
- в) Страхи щодо майбутнього
- г) Інше (будь ласка, уточніть)

7. Чи отримуєте Ви психологічну або емоційну підтримку від родини, друзів або груп підтримки, щодо відсутності бажання мати дітей?

а) Так

б) Ні

8. Як ви сприймаєте свою бездітність?

а) Позитивно, це моя свобода і самовизначення

б) Негативно, я хотів/хотіла мати дітей, але не маю можливостей

в) Нейтрально, це просто моя особиста ситуація

9. Які переваги ви бачите у своєму житті без дітей?

_____ (відкрите питання)

10. Як ви сприймаєте ставлення суспільства до людей, які обрали життя без дітей?

а) Позитивно налаштоване

б) Негативно налаштоване

в) Байдуже налаштоване

11. Чи думаєте Ви, що Ваше рішення щодо бездітності у майбутньому зміниться?

а) Так

б) Ні

в) Можливо

12. Вкажіть Ваш вік:

а) від 17 до 25

б) від 26 до 35

13. Стать:

а) Чоловіча

б) Жіноча

14. Ваш сімейний стан:

а) Зарєстрований шлюб

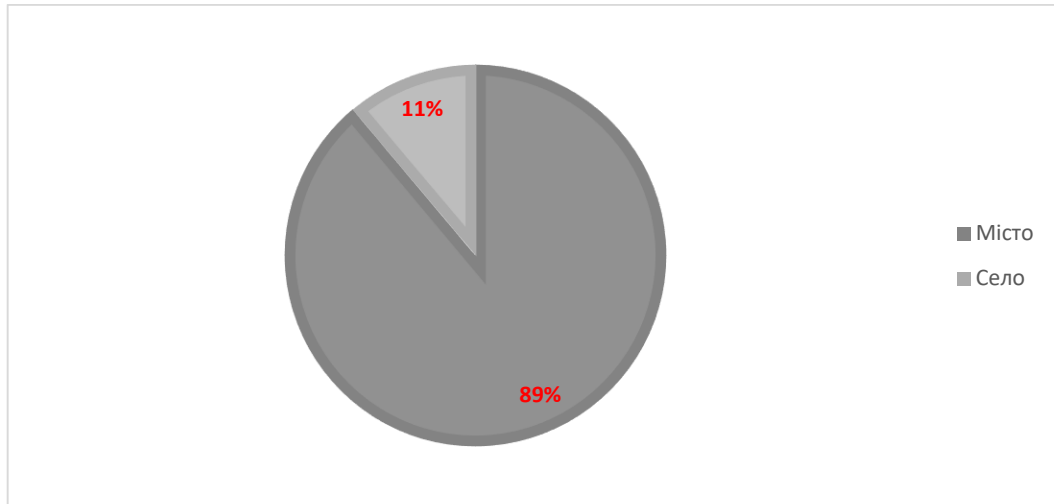
б) Співмешкання

в) Розлучена / розлучений

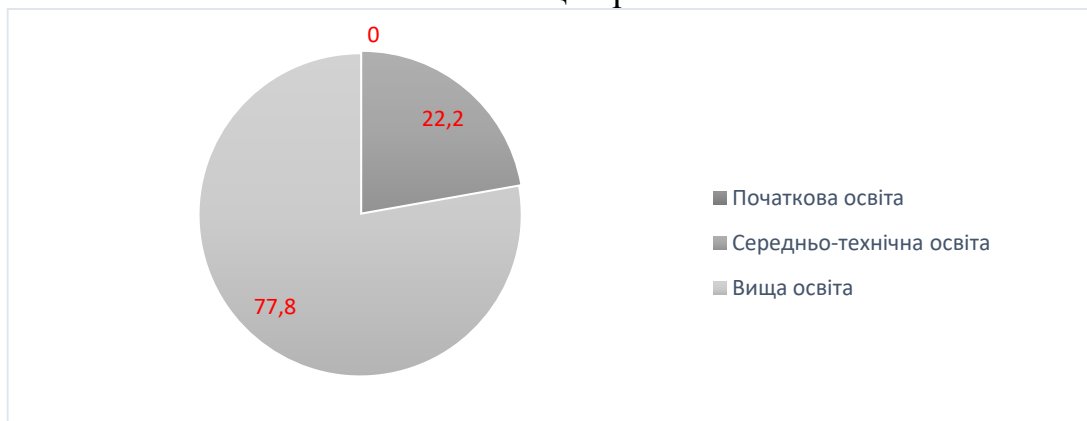
г) Не заміжня / неодружений

д) Зустрічаюсь

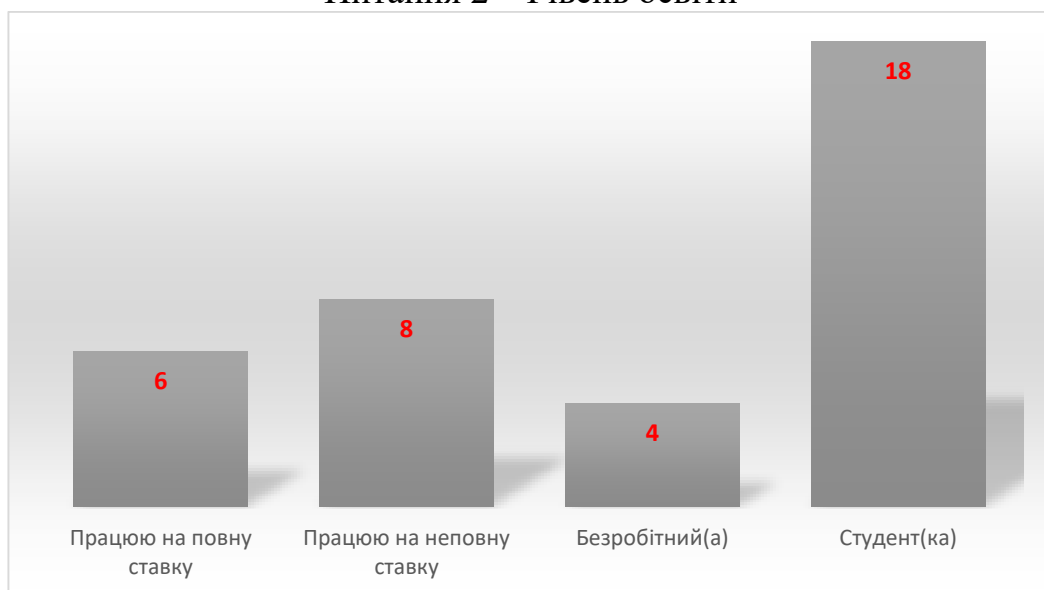
РЕЗУЛЬТАТИ
анкетного опитування української молоді з метою складення
соціального портрета добровільно бездітного українця

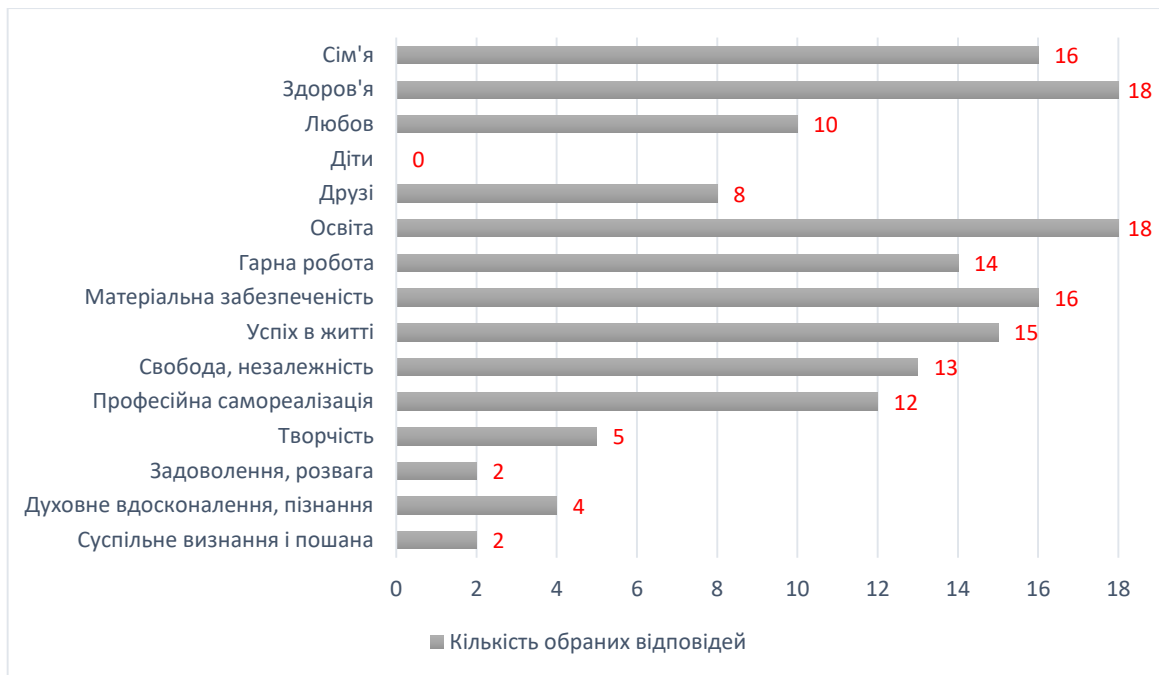
Питання 1 – Місце проживання

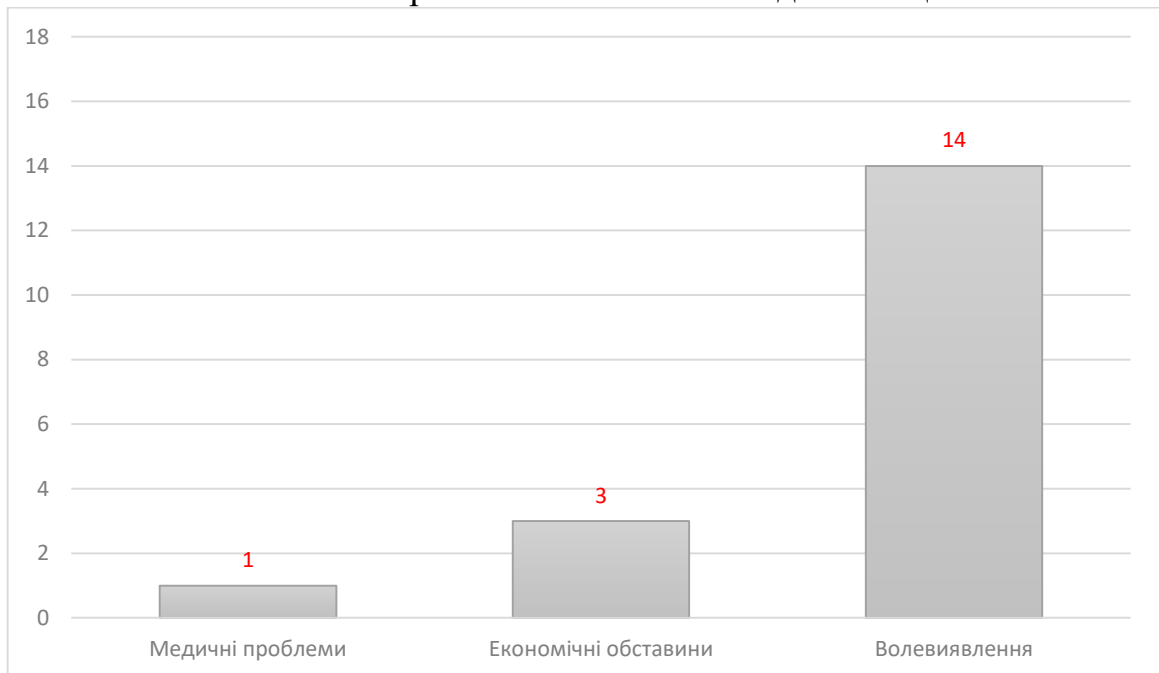
Питання 2 – Рівень освіти

Питання 3 – Зайнятість

Питання 4 – Виберіть найбільш важливі для Вас цінності

Питання 5 – Яка причина Вашої бездітності?

а) Соціальний тиск – 3 відповідей

б) Проблеми у стосунках з родиною/друзями – 3 відповідь

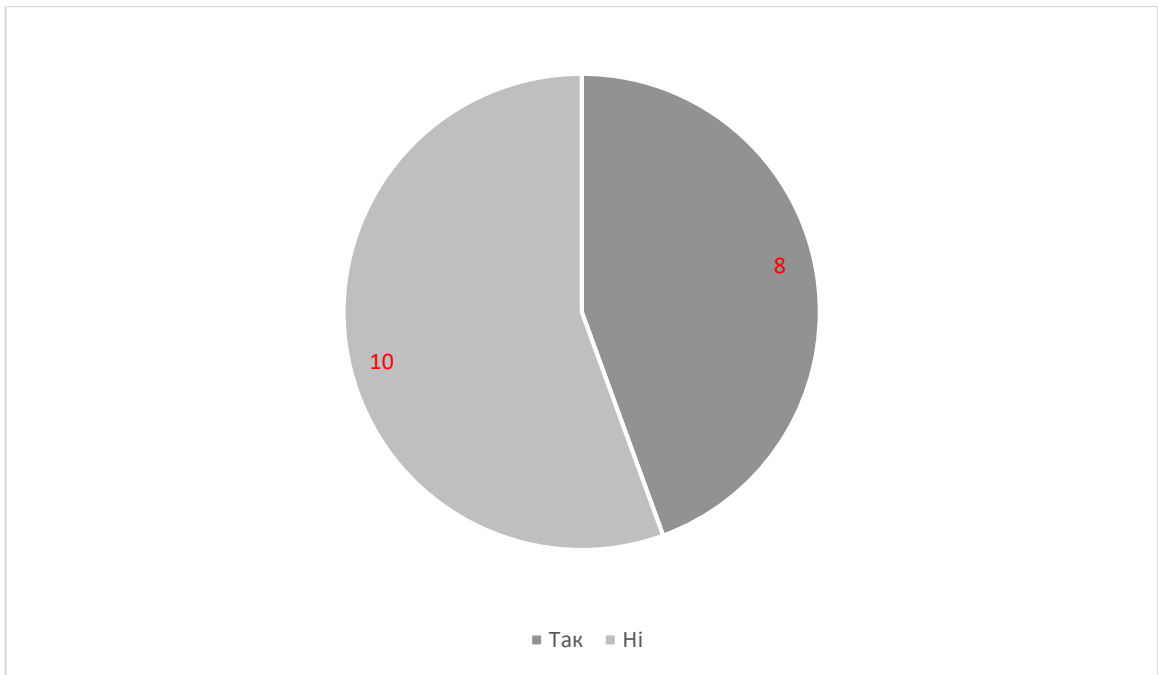
в) Страху щодо майбутнього – 3 відповіді

г) Інше (будь ласка, уточніть)

- розрив стосунків – 4 відповіді

- психологічний тиск від старшого покоління – 5 відповідей

Питання 6 – 3 якими проблемами Ви зіткнулись через рішення бути бездітнім(ою)

Питання 7 – Чи отримуєте Ви психологічну або емоційну підтримку від родини, друзів або груп підтримки, щодо відсутності бажання мати дітей?

Питання 8 – Як ви сприймаєте свою бездітність?

Відповідь 1. Більше свободи. Без дітей у мене більше свободи і можливості зосередитися на своїх особистих цілях та інтересах. – Ж, 25.

Відповідь 2. Фінансова стабільність. Без дітей я з дружиною можемо краще управляти своїми фінансами і мати більшу фінансову стабільність. – Ч, 31.

Відповідь 3. Я маю більше часу для себе, своїх хобі, подорожей та розваг. – Ж, 20.

Відповідь 4. У мене дуже стресова робота. З дітьми рівень стресу в моєму житті значно виріс, адже це додаткова відповідальність пов'язана з вихованням та забезпеченням дітей. – Ж, 33.

Відповідь 5. Я можу зосередитися на своїй кар'єрі та досягненнях без обмежень, пов'язаних з вихованням дітей. – Ж, 22.

Відповідь 6. Я можу насолоджуватися більшим спокоєм та релаксом у своєму житті без додаткових вимог і зобов'язань, пов'язаних з дітьми. Відпочинку дуже не вистачає й так... Такі воєнні реалії життя. – Ч, 22.

Відповідь 7. Більше можливостей для подорожей. – Ж, 24.

Відповідь 8. Я можу більше часу приділяти своїм особистим інтересам та розвитку без обов'язків виховання дітей. – Ч, 19.

Відповідь 9. Можливість зосередитися на власному здоров'ї, не пригнічувати стан через вагітність, пологи і т.п. – Ж, 35.

Відповідь 10. Більше можливостей для друзів та можливостей розширювати свої соціальні контакти. – Ч, 33.

Відповідь 11. Я можу більше часу вкладати у свій особистісний розвиток та самовдосконалення. – Ж, 22.

Відповідь 12. Я маю більше енергії та часу для реалізації власних проектів та мрій. – Ж, 20.

Відповідь 13. Можливість зосередитися на власних стосунках. Без дітей я з чоловіком можу більше уваги приділяти нашим власним стосункам та партнерству. – Ж, 21.

Відповідь 14. Я маю більше можливостей для самовираження та творчості у своєму житті. – Ж, 22.

Відповідь 15. Я можу бути більш спонтанним та гнучким у власних планах та розвагах без обмежень, пов'язаних з дітьми. – Ч, 22.

Відповідь 16. Більше часу для спокійного ранкового часу без поспішання й годування дітей. – Ч, 33.

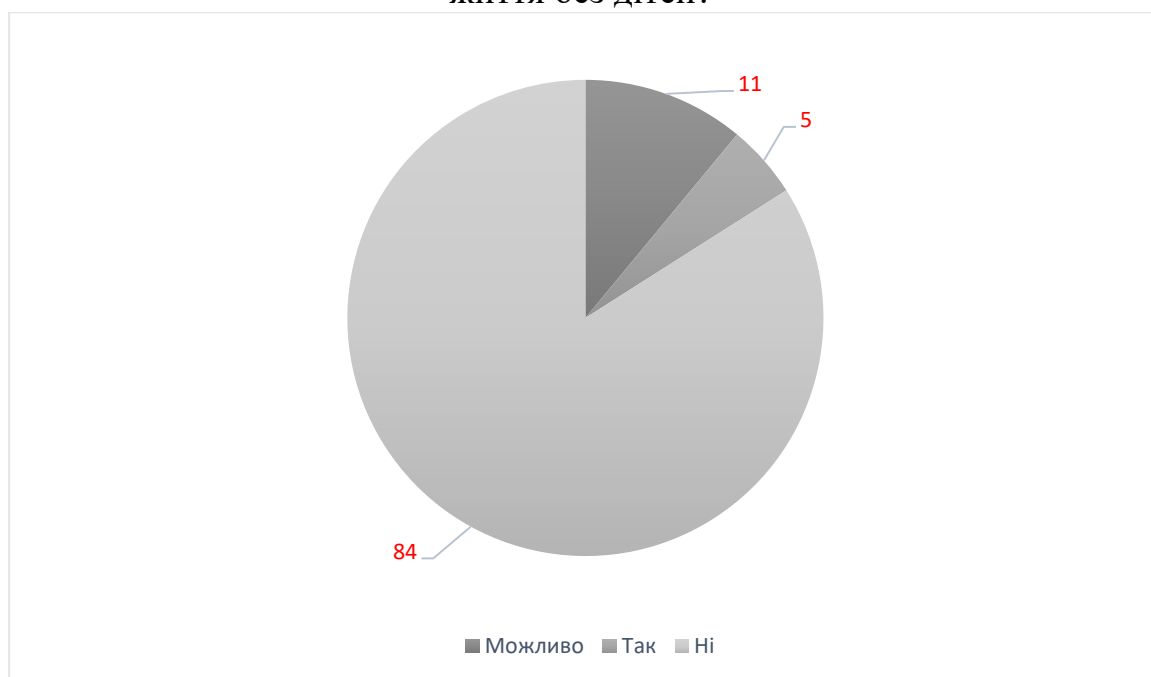
Відповідь 17. Більше можливостей для самопізнання та розвитку своєї внутрішньої гармонії. – Ж, 22.

Відповідь 18. Більше можливостей для активного відпочинку. – Ж, 22.

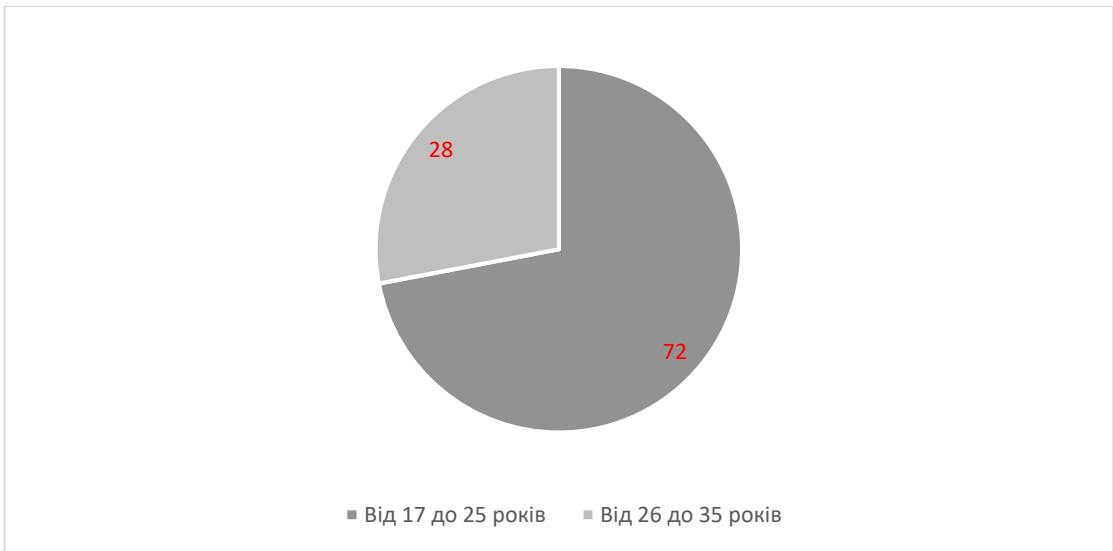
Питання 9 – Які переваги ви бачите у своєму житті без дітей?

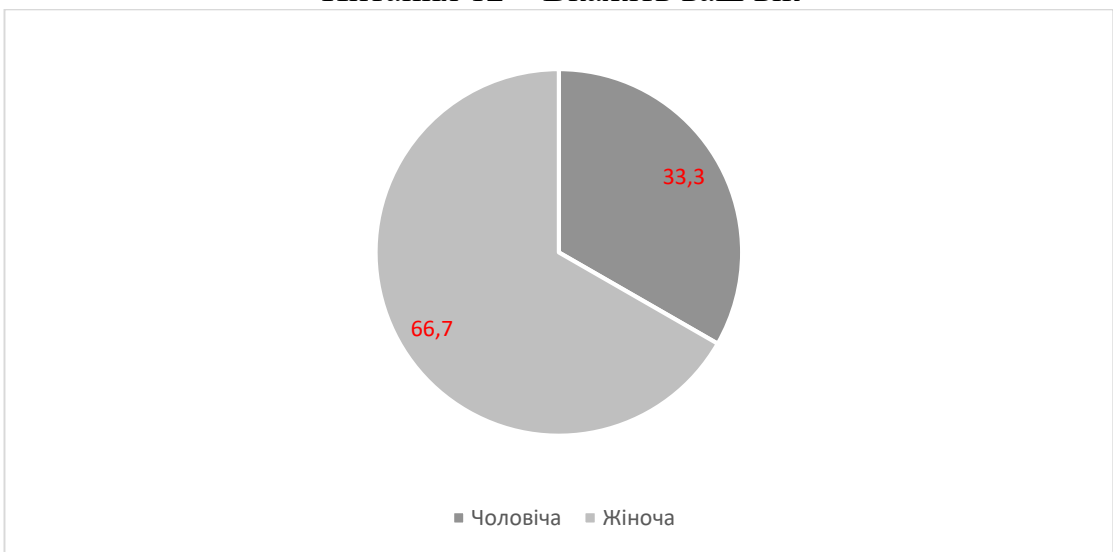
Питання 10 – Як ви сприймаєте ставлення суспільства до людей, які обрали життя без дітей?

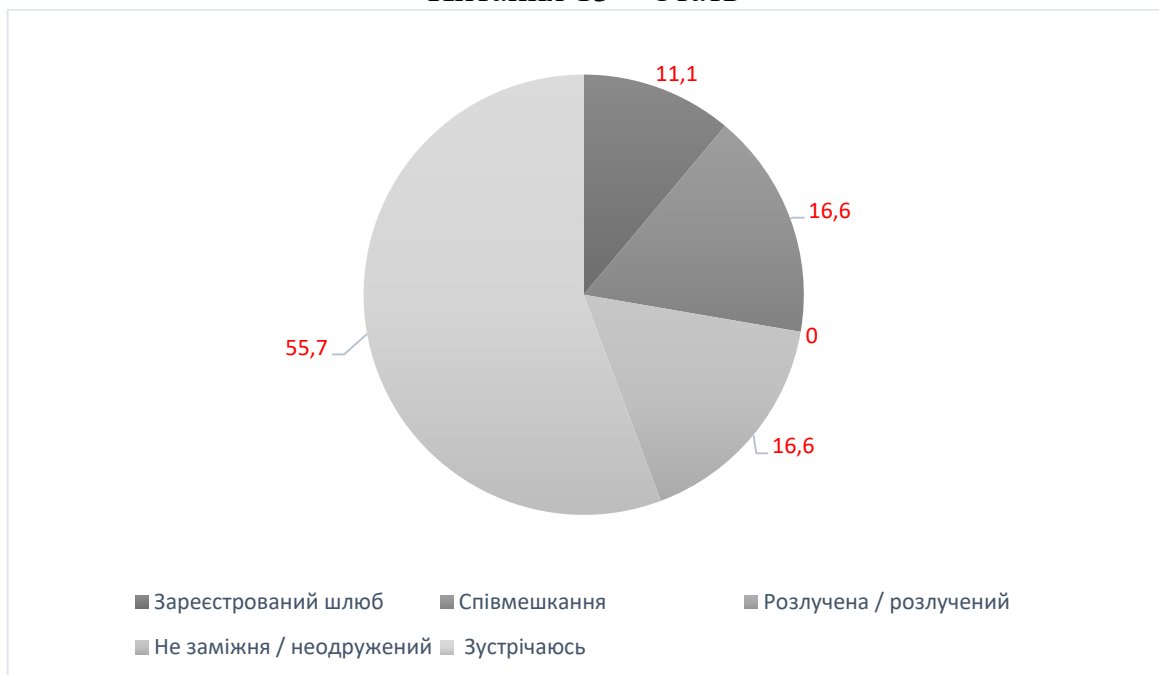
Питання 11 – Чи думаєте Ви, що Ваше рішення щодо бездітності у майбутньому зміниться?

Питання 12 – Вкажіть ваш вік

Питання 13 – Стать

Питання 14 – Ваш сімейний стан